

Werk

Titel: Vita Nobilis & eruditi viri Francisci Iunii, S. Theologiæ Doctoris, & in Academia...

Autor: Merula, Paulus

Verlag: Raphelengium

Ort: Lugduni Batavorum

Jahr: 1595

Kollektion: DigiWunschbuch; Varia

Werk Id: PPN795335369

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN795335369> | LOG_0006

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=795335369>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

V I T A

Nobilis & eruditi viri

FRANCISCI VNII,

S. Theologiae

*in Academia Lugdunensi Professoris
dignissimi.*

Ab ipso nuper conscripta,

In lucem verò edita

A B

PAVLO G.F.P.N. MERVLA, IC.

Historiarum ibidem enarratore.

MI SERATIONES Domini narrabo,
quum rationes narrabo miseræ vitæ
meæ, vt glorificetur Dominus in me,
qui fecit me. Tu autem, Domine,
aperi labia mea, vt os meum annun-
ciet laudem tuam: dirige spiritum
meum, vt hîc & in tota vita mea testatam faciam fi-
dem & veritatem tuam. De me dicam, Domine,
coram te, ac potius de te dicam, Domine, agente in
me, & enunciabo veritatem, quam singulari guber-
natione tua voluisti explicatam in me pro misericor-
dia infinita tua, vt & amici rogantes videant, & liberi
quos dedisti mihi recordentur præstitam illam erga

A

me

me veritatem tuam, & omnes pij implorantes illam misericordiam tuam, qua affecisti me, deducantur mecum in adyta veritatis tuæ. Pertexam inde à maioribus ortum vitæ meæ: & ad stamen vsque præsentis horæ continuabo tramam illius, te vidente qui omnia vides, vt singulare apud filios tuos exstet à me benignitatis & gloriæ tuæ argumentum.

Auus mihi fuit Guilhelmus Ioannis F. Guilhelmi N. Dominus Boffardineriæ ad Vxellodunum (Issoldunum Sigebertus vocat, quemadmodum & vulgus) qui in custodia & equili Christianissimi Francorum Regis Ludouici XII. ministravit, & bello Nauarreno ante annos LXXXI. nauiter operam dedit, quum Ferdinandus Hispaniæ Rex, fretus anathemate publici illius incendiarij Iulij II. Pontificis erectam Ioanni Albretano ditionem Nauarricam bona ex parte occupasset: quorum officiorum nomine collatus à Rege in auum familiamque ipsius nobilitatis honor. Auitæ autem expeditionis illius puer adhuc monumenta vidi, posita in summo Vxellodunenfi templo (quod S. Cyri nominant) donaria. Tres huic fuerunt filij, & filia duæ. Filiorum natu maximus, Ioannes, vita militari, quam non infeliciter admodum exercuit: secundus, Franciscus, Ecclesiasticæ: tertius, Dionysius litterarum studiis politiaque dicatus est: quemadmodum per illud tempus in amplis familiis maiores filiis suis plurimum solebant consulere. Dionysius mihi pater fuit: qui per celebres Gallia Academijs, Biturigibus, Pietauij, Tholosæ Iuris studio operam dabat, libenter quidem,

dem, sed indiligenter tamen, aliena culpa. Nam vt homo erat inuictus animo, corpore firmus, manu promptissimus, vix vlla erat inter iuuenes controuersia, quò non raperetur imprudens, aut etiam inuitus, quum modò hi, modò illi focium illum sibi ad suas pugnas adiungerent: qua de iniuria sæpe grauiterq. audiui querentem patrem. Hinc ab auo solennis litterarum, quas Dionysio filio mittebat, & falsa inscriptio, *Dionysio dilecto filio, misso ad studendum*, pro eo, quod alij vulgo inscribunt, *studenti*. Tandem Licentiæ (vt vocant) gradum Tholosæ adeptus pater, vbi reuertisset domum, ad ciuileis honores imprudens, sed prouidentia Dei mirificentissima traductus est. Occasionem rei narrabo, prouidentia diuinæ testem, quæ patrem hac occasione afflixit pariter, & commendauit maximè.

Est Vxelloduni (hoc nomen secundarij apud Biturigas opidi vino lanitioque celebris) in suburbio cœnobium Franciscanorum: cui pater Gardianus (vt appellatur vulgò) præerat quidam frater Tossanus, vir impurissimi oris & corporis, & ad omne flagitium paratissimus. Iste autem de Nauarrena Regina Margarita, sorore Francisci primi Regis (quæ duxerat quoque Biturigum) palam concionari non dubitauerat, Lutheranam eam esse, dignam quæ obuoluta sacco in profluentem iaceretur, & alia id genus. Hæc quum diutius Gardianus iste, quamuis monitus, pergeret pronunciare, non potuit magistratus loci bona fide dissimulare factum. Quæstio habetur: audiuntur testes: ad Regem perscribitur. Hic

Rex indignari: hominem ad supplicium, cui fororem addixerat, planè deposcere: rescribere Magistratui, vt comprehendatur & quamprimùm adducatur ad se. Regina pro sua clementia intercessit, suppliciumque lenius in hominem pessimè de se meritum statui procurauit. Sed qui cum de regno illo claustrali auderet ad Regem rapere, præsertim opidana plebe furenter monachi insaniam approbante, non inueniebatur quisquam. Sæpius itaque frustra appellato per stipatores Regios & diplomata grauiam Magistratu; pater (qui fortè sub illud tempus aderat nouus è scholis aduena, nec rudis armorum, nec rerum ante à se gestarum immemor) stipatoribus confidenter spondet se rem certò effecturum, si decretum Regis nominatim mittatur ad se. Quod vbi relatum est, fit in eam sententiam perscriptio: Vxellodunum mittitur: in Cœnobium venit: Franciscanus ille comprehenditur, & vix extra plebis insanæ manus, tumultus & lapidationem importunissimè excitantis, abducitur, vt biennium remigio daret in mari mediterraneo ex decreto Regis.

Atque hæc quidem prima fuit actio, quæ in gratiam Regis, sororisque Reginæ insinuauit patrem, sed apud illam inconsultam plebeculam & Franciscanorum ordinem odia perpetua conciliauit, indignissimasque calumnias, minas, criminationes, persecutiones, damna, cruentam denique eadem patri apportauit: felicius certè vtiliusque politicos honores gesturo & rep. administraturo, si post tam forte ausum, honesta & cauta migratione (quam sæpe fieri

Nauar-

Nauarrena Regina & nonnulli proceres cupiuerunt, vt alibi reip. inseruiret pater) sibi prospexisset.

Vxorem duxit Iacobam Hugaldam: honesta familia virginem honestissimam, compositissimō ad pacem ingenio fœminam: ex qua liberos nouenos sustulit, filios quatuor & filias quinque. Duas quum sustulisset filias, fructum audacis illius facti C10. 10. XL. percepit iniucundissimum: nam & Franciscanorum arte, & plebis imprudentia odioque maximo pressus est; sub religionis specie & Lutheranismi (vt tum vocabant) accusatus, subornata ad eam rem ancilla, quæ domi seruiuerat. Ea patrem à se visum, quum diebus vetitis carnes ederet, pro testimonio dicebat falsò, vt matrem sæpe audiui confirmantem. Quo nomine profugit pater, ne ex carcere causam dicere, omnibus adeò infestis, cogeretur, & à Regina illa Nauarrena ad annum ferè sustentatus est. Interea in bona paterna inuolant: præsertim ex agnatis quidam, specie pecuniolæ, quam fugienti suppeditauerant; rem faciunt diligentissimè, anteuertentes fiscum, magno suo, nullo patris commodo. Dum abest exacto biennio, à mari Franciscanus redit: summa acclamatione & applausu ordinis & plebis excipitur: & præ foribus paternæ domus accurritur: affligitur afflicta mater, grauidaque, præsertim quum in aures illius certatim clamarent multi, *Rediit sanctus ille vir, rediit: diabolus sceleratos, qui contra ibant, exportauit:* & id genus alia. Accedebat alterum incommodum, quod vrgebat matrem non mediocriter. Nam profugus pater clam ad matrem semel redierat: hinc

grauida facta mater proscindebatur à vulgo, tamquam si prostituta fuisset pudicitia illius. Vtroque hoc incommodo sanctæ illius fœminæ animus oppugnabatur, obiicientibus malignè quamplurimis tum Franciscani illius reuersionem, tum grauiditatem (vt aiebant) impudicam matris.

cIo. Io. XLIII.

Tandem filium enixa est Februario mense, cui nomen Ioannis impositum; quo tempore interuentu Reginae illius Nauarrenæ apud Franciscum primum Regem procurabantur res patris. Liberatus ab accusatione pater auctoritate Regis, patrium solum repetit, atque immigrat in Biturigum metropolin, vbi cum laude ad exitum vsque vitæ Consiliarij Regij & pro Tribuno militum honoribus à Rege collatis defunctus est: præter alia commoda honoraria, quæ à Regina sorore illius & Biturigum Duce acceperat.

cIo. Io. XLV.

His parentibus genitus, in illa celebri Biturigum vrbe primùm in hanc lucem veni, ipsis Kalendis Maiis, sub horam septimam vespertinam, anno cIo. Io. XLV. ægra matre æger partus, de cuius vita vel ad horæ spatium spes nulla esse videbatur. Itaque statim ac tumultuariè de baptismo infantis (vt opinio erat) moribundi actum. Repentè *συνότροι* (quos vulgò dicunt Compatres) qui me ad sacrum baptisma sisterent, aduocantur duo, Franciscus Albaspinus, qui pro singulari in meos parentes amicitia id sibi depoposcerat iamdiu, & Franciscus Behaldus Chantillius: quorū alter vitam suam traduxit in amplissimis Regni Gallici honoribus, donec mœrore
post

post illam infamem lanienam anni CLO. IO. LXXII. exstinctus est, vt alij boni quamplurimi: alter in otio & quiete honestissima apud nostrates vitam vixit iucundissimam. His ego testibus sponforibusque fui in æde, quam S. Medardi vocant, eodem vesperre baptizatus.

Prouehentem me puerulum vari plurimum afflixerunt: qui quum me tertia vice tam grauiter infestassent, vt per diu nec aures, nec oculi officium facerent, omniumque rerum fastidium ex diuturno cubatu mihi attulissent, tum intempestiuè præposteram erga me damnosamque misericordiam exercuerunt ancillulæ. Durantibus enim adhuc exanthematis, me in cælum liberius exportarunt: quo factum est, vt repressis & repercussis aëre frigefaciente varis, defluxus grauis in sinistram pedem incumberet. Ex eo defluxu malignum vlcus enatum media tibia vix semianni spatio curatum est: & postmodum reliquo vitæ curriculo, si quod me inuasit malum, id in eundem plerumque pedem exundauit.

CLO. IO. XLIX.

Elementa cœpi discere, vt primùm excessi quin- quennium, blandissimè docente patre, quoties vacabat reuerso peregrè, vt infirmitati meæ consuleret: nam eram admodum valetudinarius. Sexennis cœpi scribere, & inclinationes naturæ meæ ingeniique modum plurimum ostendere. Inerat mihi à natura iucunditas festiua quædam, cuius dictis puer sæpenuerò recreabam patrem ab occupationibus seriis abluentem: sed hanc educatio, occupationum moles, conuersatio & studia retuderunt planè, adeò
vt, si

CLO. IO. I.

CLO. IO. II.

vt, si quid nunc à me festiuum proficisci oporteat, ipse mihi videar indignè repuerascere. Inerat incredibilis honõris appetentia: animus ad iracundiam præceps: iudicium pro illa ætate graue; quod interdum ferens iniquè mater per ludum obiiciebat, me sapientem Socratem alterum esse velle: voracitas nimia, credenti (quod famuli nonnumquam persuadebant) ingesto cibo curatum iri infirmitatem corporis mei: pudor summus, qui me ad hanc vsque ætatem sic pressit, vt rusticus magis ad omnia, quam urbanus meritò haberi possim. Nam & publicis & priuatis in rebus, etiam iis quæ inter familiareis exerceri solent familiarissimè, pudor ille meus æquè mihi atque aliis molestus est; meque ab officiis præstandis non rarò deterret, qui ad ea præstanda solet acuerere. Hoc immoderato pudore ita sum affectus puer, vt numquam vel erga matrem familiaris esse potuerim, quin pudentiore quadam reuerentia semper eam compellarem. Quod indignata mater, postquam sapius prolatis fratrum & sororum exemplis curare voluisset frustra, tandem eò adducta est, vt se à me non amari aliquandiu crediderit, donec postremo congressu meo (qui fuit anno CLO. IO. LXVII) ita esse animaduertit naturam meam, & infirmitatem istam meam (cuius me tam pudet, quàm alium quemquam) excusauit condonauitque. Quid dicam? nisi impudentem fermè pudorem esse, qui me tantopere impeditum distinet, vt vix sine pudore vxori res vulgareis enunciem, vix iam domi seruitio imperem. Ex pudore hæc consequuta sunt inde à puero,

puero quòd mihi semper sum diffusus, quòd aliorum factis audiendis, sermonibus obseruandis, & aduertendis in vsum meum studuerim, plus in audiendis aliis fructus perceperim quàm in dicendo aliis attulerim, tardus ad loquendum certo consilio, nisi me inconfulta abriperet animi perturbatio; denique licet honoris appetens, aliis tamen semper & libente animo primas honoris in dicendo aut rebus gerendis concesserim: quæ res ad peritiam quantum mihi præbuerit adiuventi, iudicari per alios malim, quàm ineptè à me prædicari. Hoc autem eo libentius prædico de infirmitate mea, vt iuuentus ab exemplo meo præceptum hauriat *Ἐπιφροσύνης* atque modestiæ, vt certum fructum peritiæ certo iudicio assequatur. Id enim testor, nihil mihi secundum benedictionem Dei tam cōmodauisse in rebus omnibus, quàm illam de me ipso diffidentiam ex conscientia infirmitatis & pudoris mei, & studiosam aliorum, quibuscunque adfui, obseruantiam. Præceptoribus vsus sum cùm in litterario ludo communibus, tum priuatis semper domi & singularibus, donec annum ætatis duodecimum excessissem, quo tempore lectionibus publicis incepti dare operam. In ludo litterario hi præceptores mihi fuerunt plurimum, quibus gratiam referri æquum est à discipulo non ingrato, Ioannes Popardinus, Ioannes Morellus, & Henricus Pampulfurius natione Germanus, vir singulari humanitate, & gratia in docendo maxima: domi, Petrus Galerandus, Dionysius Burgensis, quem post Canonicum factum fuisse audio,

& Petrus Barba, qui commendatione patris, postquam à nobis discessisset, Aduocatus Regius apud Molinnas Borboniorum effectus est. His præceptoribus aliisque ego & frater natus maior, cui nomen Ioanni, fuimus instituti: feliciterque beneficio Dei ad litterarum studia prouectus sum, cum fidem in docendo præstantibus illis, tum natura me puerum ad honoris & laudis appetentiam plus satis accedente. Sic enim mala radix illa *φιδονίας* in me germinabat, ut nec alienam laudem ista ætate æquo animo ferre possem miser, nec in mea existimatione illa conuiescere, quam mihi conciliabam pertinacissima diligentia. Atque his malis feminibus Deus prouidentissime ad bonum usus est, misertus mei. Accedebant ad communia illa domi forisque studia frequentes admodum à patre, grauissimo & summi iudicij viro, occupationes, quibus me ad rerum humanarum peritiam cum studiorum cultu coniungendam, tenella adhuc ætate informabat. Nam quotiescumque me contingebat vacare à studiis, operam meam in reis audiendis, quæstionibus perscribendis, formandis capitalibus sententiis, cõsiliis coram cognoscendis, & obseruando rerum cum aliarum omnium, tum verò capitalium ordine adhibebat, & me in arcanis actionibus scriba utebatur, nequid emanaret foras. Ego verò fidem & diligentiam meam in studiis rebusque procurandis lætabar maxime probari patri, & ab aliis viris magnis quum audirem commendari, assentabar ipse mihi, & ad maiora iudicij contendebam vehementissime. Sed huic

instituto meorum studiorum cursui duo impedi-
 menta aduersata sunt maximè: hinc durissima præ-
 ceptorum quorundam iniquiorum in me acerbitas,
 illinc spes amplissimorum honorum in Gallia con-
 sequendorum plus satis ostensa. Etenim ambitiosos
 illos innatos in me igniculos sic ante oculos multo-
 rum excitatos adaugebat procerum aliquot opinio,
 qui per illud tempus in regno Gallia poterant gratia
 & auctoritate plurimum. Hi enim apud patrem in-
 stabant sæpenterò, vt me rebus maioribus addi-
 ceret, atque ad eas ætate ista sineret præformari. In
 iis principes erant tres fratres Albaspinei, familia
 nostræ amantissimi, & cum parentibus meis con-
 iunctissimi: qui honorum amplissimorum spem
 ostentabant & faciebant certam, si consilio ipsorum
 importunissimo acquieuisset pater. Semel paratus
 fui illis auctoribus, vt in Germaniam venirem puer,
 sermonis addiscendi causa: semel in Rhœtiam: bis
 accinctus, vt Constantinopolim proficiscerer, & in
 honorario Legati Regij comitatu agerem, qua de re
 sæpius interpellauit patrem: sæpius admonitus, vt
 in aulicum ministerium aliquod, aut in rationes re-
 gni discendas & cognoscendas me darem, & Came-
 ram (prout appellatur vulgò) auratam, quæ Lutetia
 est, frequentarem. Inter cætera consiliorum istorum
 argumenta, memini hoc aliquando à Francisco Al-
 baspineo, me audiente, adduci, quod vulgò in Gal-
 lia dici solet, *viam scholæ esse longissimam*: quem sermo-
 nem ille sic interpretabatur, vt alias artes, scientias,
 occupationes omnes breui spatio disci & teneri pos-

se à iuuentute ostenderet; in studiis verò plurimos
 antè consensere, aut etiam immòri, quàm fru-
 ctum aliquem optatum studiorum aut ipsi caperent,
 aut in alios (vt par est) transfunderent. Hic verò pa-
 ter nutare, assentiri, dissentiri, magnorumque viro-
 rum auctoritati, consiliis, promissis modò cedere,
 modò renuere: donec tandem, explorato naturali
 pudore meo & rusticiore illo ingenio simplicitatem
 colente, vitamque aulicam & politicas strophas
 auersante, constituit planè faciendum, ne ab illo in-
 stituto meorum studiorum cursu (qui per placebat
 ipsi) abducerer. Sed quantum me istæ res ad curan-
 da magis prouehendaque studia, contrà quàm pu-
 tabant illi, inuitarent sollicitarentque, est incredi-
 bile. Etenim honestam vitam cum otio, negotio-
 rum illorum molibus anteponi ducebam oportere,
 conscius naturæ & infirmitatis meæ. Natura sim-
 plicitatem amabat, fucum & fallaciam oderat: quæ
 res in omnibus fermè humanis consiliis, quibus in-
 terfui, ingratum me atque iniusum reddidit, quum,
 abiecta omni *μεγαπολιτεία, παρρησίαν* simplicem sta-
 tuerem esse fidei meæ in consiliis testem oportere.
 Infirmitas verò pudore illò, quem antè dixi, con-
 stricta, à Sole aulico sibi iam tum, vt cum maximè,
 metuebat. Atque hoc consilium meum adiuuabat
 vehementissimè patris (quem reuebar plurimùm)
 auctoritas. Nam ex quo statutum habuit de me in
 studiis inceptis fouendo, & auocamentis omnibus,
 vtcumque ampla & speciosa essent, negligendis; non
 destitit (dum domi erat) me & maiorem fratrem
monitis

monitis grauiſſimis, rationibus, exemplis, auctori-
tate, minis ad capeſſenda ſtudia diligentiffimè ad-
hortari. Solebat ille accumbens ad inenſam pro re
nata aditantes nos officij commonefacere: præfer-
tim ſi quid contra ius rationemque in administra-
tione publica commiſſum animaduerneret, cuius
nos capaces arbitraretur fore. Docebat prophetico
fermè (vt nunc mihi quidem videtur) ſpiritu Gal-
liam iniuſtitia confertam eſſe: non poſſe eos, qui ius
& æquitatem bona conſcientia cupiunt colere, in
Gallia deinceps honores capeſſere; vniuerſalem eſſe
quandam peſtem atque (vt ille indignans loqueba-
tur) phthiriaſin fœdiſſimam, qua regnum confuma-
tur: fieri non poſſe, quin grauiſſima acerbiffimaque
Dei flagella ſuperueniant. Quapropter non eſſe, cur
aut nobis conſideremus à bonorum copia, quam no-
bis paraturus eſſet in ea regione, cuius horrendas ca-
lamitates animo præuidebat: nec eſſe, cur de incun-
dis in ea honoribus cogitaremus; à quibus, ſi boni-
tatem conſcientiæ integræ ſeruatam cuperemus, fu-
gere me & fratrem quàm longiſſimè oporteret: Mo-
nere ſe, vt rationem planè diuerſam ineamus: hære-
ditatem ſcientiæ vt comparemus, nobis videntum
eſſe; quæ firma futura ſit, & certiffima honeſtiſſima-
que vitæ noſtræ dux & magiſtra: hac hæreditate in-
ſtructos quocunq; libuerit, nos liberè ac ſine impe-
dimento profecturos eſſe: ſi qua apud Principem
vllum aut rempub. conditio non placebit nobis, fa-
cilem nobis atque expeditum aliò receptum fore,
peregrinante nobiſcum hæreditate noſtra, cum ho-

nore & gratia apud omnes bonos. De his rebus gra-
 uitet differentem patrem vix vnquam sine lacrymis
 audiebam: ita me vehementer afficiebat rei argu-
 mentum, & dicentis auctoritas. Atque hæc quidem
 omnia ad studia litterarum stimulabant valdè ani-
 mum meum, honesti otij & tranquillitatis aman-
 tem, quam proponebat pater. Sed me in diuersum
 panè retrahebat incredibilis quorundam præcepto-
 rum durities & insolens carnificina (quorum nomi-
 nibus parco) meque à studiorum deterrebat institu-
 to. Id enim persæpe vno & eodem die frangebat ani-
 mum meum, litterarumq. amorè minuēbat, quum
 meum immerentis corpus conscindi flagris septies
 aut octies in dies singulos, contundi baculis, & nu-
 dum in terra distrahi Scythico more, indignarer.
 Quoties coactum mendaciter cōfiteri factum, cuius
 mihi ne in mentem quidem venerat, pœnas menda-
 cij me oportuit luere, dicente, & verè tum dicente
 Orbilio, à se non eò me cædi, quòd fecissem, sed quòd
 mentitus essem! Quoties figuræ argumentorum in
 Dialectica Trapezuntij positæ, fuerunt tyrannicæ
 illius impotentix argumenta! Si B erat, indicabat
 me in mensa plus satis bibisse, in schola batuisse, id
 est, cum altero sodali pugnauisse: si C, me clamores
 excitauisse; si D, me hoc aut illud dixisse: ita insanæ
 stultitiæ hominis pœnas dare oportebat simplicita-
 tem meam. Innumera in hunc modū fuerunt com-
 mēta, quibus dies & noctes miserum corpus meum
 fiebat ludus & pila homini, corpus suum exercitanti
 in meo corpore, & animum pascenti indignissimè
 malo

malo meo. Hæc fratris mei ingenium adeò fregerunt, vt semel extra se raptus sit miserrimè, postea in vniuersum studiis renunciauerit. Hæc eadem transuersum quoque me abripiissent, nisi certa Dei reuerentia inhibuisset me, & patris (cuius afficiebat me maximè) auctoritas. Eluctabar itaque per Dei gratiam durissima illa certamina, quanta vix vlli puero memoria nostra crediderim oblata esse: & constanter dissimulans dolorem meum, ne matri quidem indulgentissimæ, aut amantissimæ forori aperiebam verbo aut significatione vlla. Videant parentes, quorum fidei committant liberos: videant præceptores, quo studio, qua arte, qua æquitate & moderatione animi iuuentutem sibi creditam informent: equidem nunquam tot periculis circumfideri pueritiam teneramque ætatem illam putauissem, nisi me imprudentem atq. immerentem exercuissent sæuissimè.

Agens tertium & decimum ætatis annum, me ad degustandam iuris scientiam contuli, quum vindemialibus feriis Hugo Donellus studiosæ iuuentutis causa ex Institutionibus Iustinianæis titulum de Actionibus interpretandum suscepisset: quem ante paucos annos in lucem edidit. Non displicebat studium; vt qui ex priuatis scholis nihil aut perparum fructus ad me sentirem peruenire, ad illius autem studij aditum eo mihi faciliorem patere viam, quòd domesticam exercitationem & *περὶ πωμάτων* quoddam annos amplius quinque à patre in politicis capitalibusque causis consequutus essem. Itaque biennium fermè in eo studio consumpsi, quum in Academia

CLO. IO. LVII.

demia docerent Franciscus Duarenus, Hugo Donellus, & huius *ἐπὶ μὲν* Antonius Contius, Ludouicus Ruffardus, & alij magni in sua professione viri.

clv. lxx.

Tandem apud me cogitare cœpi, quàm multa adhuc me in litterarum humaniorum, linguarum, & historiæ maximè cognitione deficerent: quas res cum ad veram iuris, tum ad aliorum quoque studiorum intelligentiam videbam pertinere. Reputante me ista, ecce nouus nuncius ad patrem Lugduno, de noua Legatione à Rege Constantinopoli ad Turcam profectura: opus esse, vt quamprimum Lugduni adsim, cum Legato mei amante profecturus. Instabat maximè litteris vir doctus, patri necessitudine, Legato familiaritate summa cōiunctissimus, Bartholemæus Anulus, qui tum vrbis Gymnasio præerat. Tum de sententia patris Lugdunum peto; ferrius tamen Legati illius, & Anuli, & patris expectatione: iam enim iter in Italiam fecerat. Itaque Lugduni iubeor subsistere, dum se aliqua iusta commoditas ad profectionem offerat. Is autem mihi liber secessus fuit ad quædam studia opportunissimus, & iucunda commoratio; vbi & librorum copia abundabam, & varia illa studia, quorum desiderio flagrabat animus, citra impedimentum excolebam. Ibi quum ad variam multiplicemque lectionem insaturabili animo attenderem, optimè sanè atque tempestiuè (quod dictum adolescentiæ volo) eruditus ille vir obseruato ingenio meo consuluit mihi de studiorum meorum tota ratione, dicens videre se quàm multas & varias lectiones instituerem sine modo

modo & sine fine: expertum se magno malo suo, mihi auctorem esse, vt id ne facerem: non enim iuuari hoc pacto, sed perturbari studia, & ingenia obrui: id mihi potius curandum esse, vt certum aliquem studiorum meorum scopum ante oculos ponerem ipse mihi, in quem vnice & semper collimarem, cum omnibus simul studiis nec vita, nec mens humana queat sufficere: alia verò studia & alterius argumenti libros sic tractarem, vt ancillaturos mihi ad scopum meum contendenti. Hoc ego documentum re ipsa comperi in tota vita perutile. Sed in his tamen principiis duo grauissimi periculosissimi que scopuli offenderunt adolescentiam meam: quorum altero perualdè exercitatus sum, altero penè oppressus. Nam (vt maxima est illius vrbs & incredibilis planè licentia) fæminæ & puellæ aliquot, τῆ ἀναίδεῖα litantes ruebant certatim in me, vt meam atatem corrumperent: id que eorum ipsorum consilio, à quibus mihi optimè consultum iri confidebat pater. In horum numero facilè princeps quidam nihil dissimulans, impudenter obiurgabat me quotidie, affirmans nunquam me comem aut vrbantum fore, donec operam dare cœpisssem (vt aiebat ille) amoribus, & multis sermonibus, artibusque in perditionem animam meam sollicitans. Itaque dies & noctes appetebant canes illæ me promiscuè, nescium quid sibi vellent, & grauitatis honestatisque illius, quam in domo paterna videram, subinde recordâtem. Neque id seorsim tentabant singulæ, verum etiam ternæ aut quaternæ simul confertis manibus in me irrue-

bant immodestissime, vt perducto ad suam impuritatem animo meo de spoliis pudoris mei triumpharent. Tandem verò adeo me perduxit illarum impudentiæ, ve quum vna multis spectantibus me amatoriè esset adorsa palpo, ego contra colaphû grauem ei impegerim: quæ illa addubitaus vtram in partem acciperet, defixis oculis attentâ respexit ad me, aliquantisper obseruans aliquam mei animi significationem: vt autem rem seriam à me esse vidit, tum illa vociferationibus & eiulatibus impleuit domum, omniumque risum imprudens in sese, frultorum odia in me concitauit. Atque hæc quidem tentationes crebræ ita me exercuerunt, vt de me clanculum subducendo insalutatis hospitibus persæpe cogitauerim, & recipiendo in paternam domum. Sed aliæ ex aduerso me cogitationes inuitum detinebant: præsertim quòd reputatis & subductis cum animo meo rationibus omnibus fore statuerem, vt illi ipsi hospites (qui gratia apud patrem, vnus etiam auctoritate valebat plurimum) malefacta sua mille artibus excusantes adducerent me in odium patris, qui illorum iudicio magis esset crediturus quàm a tati meæ, aut alieniorem certè animum ipsius efficerent. Inuictus ab ista peste adolescentiâ per Dei gratiam, alteri malo succubui planè, atque in eo iacui, donec misertus est mei optimus ille cælestis Pater, qui me elegit in Christo ab æterno secundùm beneplacitum voluntatis suæ. Illud malum est *ab æterno*, malum grauissimum, in cuius consensionem & approbationem sensim perductus sum aliena audacia, &

impru-

imprudencia omnia. Memini, quum libros M. Tullij de legibus, per illud tempus, auctore & suasore Anulo (de quo antè dixi) expenderem, & notas quasdam in eos animaduersionesque colligerem, venire hominem ad me, & illa Epicuri verba quæ libro primo exstant, nihil curare Deum nec sui, nec alieni, multis quàm diligentissimè confirmare: ad quæ ego non ratione iudicioque certo respondebam; sed assensionem paulatim adhibens, sentiebam venenum serpens, quod imbiberam, confirmari in me; & cum auctoritate hominis, tum argutiis dictorum eius præceptis ederebar, vt meus animus in isto malo hærens occalesceret, totusque fieret ἀραιδύτος. Recordatus es, Domine Deus mi, serui tui, & pereuntem miserè facto meo, seruasti gratiosè misericordiatua. Ista horribili impietate constrata erat quotidie mensa, personabat domus, circum strepebant omnia aureis meas, adeò vt iam iamque ad alia omnia obfuscerem. Nam quum omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus, (inquit Tullius) etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus; quum impiè fieri aut dici, pietatis sensum. Ex isto autem immani perditionis barathro mirificè me eripuit Deus, postquam amplius annum his perditissimis luxuriassem delictis. Nam quum excitato Lugduni tumultu ad S. Nicasij, die festo (vt vocant) corporis Domini siue Sacramenti, strages passim atque promiscuè in altera vrbis parte, quæ inter fluenta Rhodani Ararisque sita est, ede-

*Orat. pro
Sexto Rosc.
Amer.*

cl. l. l. x. i.

rentur, cœpit furibunda plebs hos illos etiam domo rapere, & domum ipsam in qua tum agebam circumfidere arctissimè, commota Sacrificuli ποπινοφορps verbis, qui prædicabat falsò, ex domo eadem exiuisse hominem qui vim ipsi attulerat, & Sacramenti sui delubrum effregerat. Tegebat autem sacrificus hac defensione imprudentiam suam: id enim ipse fecerat, quum attonitus eorum numeris qui ex tumultu alibi cœpto obuiam accurrebant ad arma, eosque inimicos ratus, se in domum quam primam apertam vidit proripuisset, suumque delubrum vel sacrarium, quod gestabat manibus, ad portam domus impetu magno allisisset. Atque hoc mendacium multis permagno constitit: B. Anulo erepta vita, & aliis aliquot: Anuli vxor parum abfuit quin à plebe in Ararim proiiceretur, nisi interuentu Catharini Ioannis Præfecti & Angariorum equorum epistatæ liberata fuisset abductaque in carcerem: domus nostra armatis circumclusa, & pressa, tamquam in hostico. Prospektans quidam è muro molitor minatur mihi: me à se notum prædicat: non effugiturum è suis manibus pronunciat: de summo pariete cui instabat contatur hastâ, vtrum commodè in aream cum hastæ suæ fulmento insilire posset: ita exarserat in me, vt expectare nō posset dum ad se apportarentur scalæ. Ego, qui iam ter antica & postica porta fueram conatus effugere, vt vidi insanum hominem in me cogitare infestum irruere, adeo ad anticam portam, quam tum furiosi illi minimè obseruabant, confidentes armatorum ordinibus,

bus, qui totius illius vici (nouum appellant) latera
 tegebant confertissimi; eaque porta effugio: per me-
 dios numeros armatorum currens, verberatus, pul-
 sus, ex priuatis aliquot ædibus, ex curia eiectus, tan-
 dem trans Ararim venio in alteram partem opidi,
 vbi silebant omnia, tumultu vacua atque clamori-
 bus. Aberat tum ab vrbe vir optimus Leonardus
 Pornasus Piemantæ Dominus, ad quem certis de
 causis recipere me consilium erat. Qui gerebat ne-
 gotia illius dubitans, re cognita, vtrum ipsis aut
 mihi statio illa per illud tempus tuta futura esset,
 commodato me pallio instruit: ad Curionem S. Ire-
 næi, honestum & humanum virum, me deduci cu-
 rat; vbi me iubet ad horam vnam aut alteram sub-
 sistere: inde extra opidum abducor à quodam pæ-
 dagogo, cui Georgio Colino nomen, & circumspi-
 cio vtrum ex amicis quemquam ruri inuenturus es-
 sem. Postquam verò ieiunus plus satis oberrassem
 frustra, in ædes rustici cuiusdam venio, non procul
 ab insula quæ in Arari supra Lugdunum est: cibarij
 aliquid peto apponi nobis: rusticus ille excipit hu-
 manissimè. Hic (ô sapientiam Dei admirabilem)
 optimam scholam Christianitatis Dominus meus
 mihi parauerat. Rogat rusticus, quid rerum agatur
 Lugduni: narramus. causam sciscitatur istorum mo-
 tuum: religionem dicimus, quæstiones de religione
 & controuersias. Ille tum animo attentissimo per-
 cunctatur de nobis, atque examinat, quid dicant ad
 hæc Pontificij, quid Hugonoti regerant. Ad singula
 respondebam vtcunque poteram: prout sciebam ex

aliis, non ex animo sentiebam. Sic effecit Deus admirabiliter, vt bonus rusticus sanctissimum zelum, quem habebat, operante Domino, mihi quasi instillaret, ego verò malus Christianus, siquidem Christianus, ei scientia præluerem. Vna & eadem hora suam gratiam in vtroq. explicauit & ostendit Deus, à me scientiam rustico, ab illo zeli semina quædam mihi ingenerans. Ita mutati in melius alter ab altero aliquo pacto discessimus. Etsi ne eo quidem ipso tempore in me sic præualuit zelus, vt multum proficere aut præstare in religionis causa adhuc cogitarem: sed hærebat tamen in mente fixa mirabilis rustici illius recordatio; & visa pietas illius me ab impietate diu hausta persæpe reuocabat, donec reuerso ad parentes domum Deus occasionem nouam obtulisset. Lugdunum reuersus eo ipso die, res meas recipio quascunque manus furum integras mihi reliquerant: & salutatis amicis, post aliquot hebdomadas, rebusque conuasatis reuenio domum. Euenerat autem, idque mirifica Dei prouidentia, vt ante menses aliquot pater regia auctoritate compulsus nobiles quosdam viros ex Burgūdici Ducatus agro comprehensos Lutetiam deduceret: ex quibus, prout sermones vltro citroque in expeditione illa habebantur, pater cognouerat illorum *ad vobis* deploratissimam, quibus adolescentiam meam commiserat: quæ res sollicitum eum efficiebat & cruciabat plurimum. Laborabat enim maximè de ratione certa, qua & me ex pestilente illo consortio honestè eximeret, & animum meum à mortifero illorum veneno, si
quid

quid fortè infudissent illi artificio suo, liberaret. Prius ergo postquam Dominus præstitisset, meq. reduxisset domum; dabat pater operam, si qua ratione obtineri posset, vt tum mentem meam in pietatis & religionis causa ac sensum cognosceret, tum curaret leniter & imprudète me, si quid hæssisset mihi de ista lue perniciosissima. Visitabat libros, studia recognoscebat, consortia obseruabat: aliorum quos mihi familiares putabat fore, operam adhibebat, vt de meo sensu per illos fieret certior; cùm præsertim cerneret me natiuo illo pudore detineri, ne quid præsentente aut audiète ipso liberiùs dicerem. Tandem eò deuenit, vt me ad *παιρησιας* aliquam prouocaret vltro. Docebat me iam ea ætate esse, qua de isto pudore inurbano decidi aliquid oporteret: si qui in mensa sermones habebantur, tempus esse vt interdum aliquid de meis studiis & obseruationibus modestè conferrem in medium, neque ad omnia obmutescerem: si fecero, ipsi & aliis de studiorum meorum profectu constiturum, & me habitum meliorem in dies mihi ad iustum illorum studiorum vsu actionesque, in quibus laus virtutis consistit, paraturum. Crebris & amantissimis monitis adductus confirmaui ipse me, vt interdum mensam paternam sermone aliquo sed paucissimo aspergerem. Breui assequutus est quod volebat pater: non enim diu continui me, quin specie inanis scientiæ sermonem aliquem de foetidissima illa *αδελφικος* face euomerem. Hic verò, Deus bone, qua gratia, qua auctoritate inconsideratum meum sermonem repressit pater! non obiurgans

gans aut inuehens in me, non de re disputans, sed piè, sanctè, doctè, leniterque docens τὸ ἐπιέχον in iis rebus quæ nondum fatis mihi cognitæ aut exploratæ essent, & doctorum hominum iudicia antè audienda quàm prodendam temerè inscientiam; ita me grauius compressit, vt ex eo tempore legem ἐπιέχον mihi fermè semper indixerim sermonibus iudicialibusque omnibus, donec rem cognouissem penitus. Demosthenem narrant, quum adolescens quidam inter pocula nugaretur multis & tacere nollet, dixisse percommodè, Heus tu adolescens, quomodo non didicisti ab eo tacere, à quo didicisti loqui? Vtrumque me optimè hoc pacto docebat pater. Sed iam alter illi & grauior restabat labor, vt grauissimum istud reiectum in me & compertum curaret malum. De curatione cogitantem diligentissimè, aliud agente me, leuauit modo extraordinario Deus. Nam cum eodem anno publicæ conciones haberi cœpissent in Gallia, accidit vt magnus ille Iurisconsultus Iacobus Cuiacius (ad cuius lectionem audiendam de more properaueram) die quodam præpeditus certis occupationibus à lectione ordinaria abstineret. Erat autem mihi è scholis redeunti domum faciendum iter ad ædes illas in quibus erat plurimum concio: ingressus concionem, perfunctoriè audio, nec inde proficiohilum. Regredior domum, incertus quid agam, quid legam, quo studio occuper. In nouum Testamentum imprudens incido, quod pater legebat frequens, & in conclaue illud subiecerat oculis meis legendum (si fortè gratiam Deus hoc modo faceret)

pruden-

prudentissimè mētem suam de me & animum suum
dissimulans, ex quo letalia impietatis illius semina,
quæ antè radices egerant in me, animaduernerat.
Sciebat enim vir sapientissimus, non intrudi pieta-
tem, sed instillari mentibus; non impingi, sed in-
fundi, non imperari, sed doceri, non cogi, sed sua-
deri velle: ac propterea cum silentio & dissimulatio-
ne incredibili procurabat omneis vias, quibus me
ad verum castæ religionis sensum & pium cultum
adduceret. Hic ergo nouum illud testamentum di-
uinitus oblatum aperio: aliud agenti exhibet se mihi
aspectu primo augustissimum illud caput Ioannis
Euangelistæ & Apostoli, In principio erat Verbum,
&c. Lego partem capituli, & ita commoueor legens,
vt repente diuinitatem argumenti, & scripti maie-
statem auctoritatemque senserim longo interuallo
omnibus eloquentiæ humanæ fluminibus præeun-
tem. Horrebat corpus, stupebat animus, & totum
illum diem sic afficiebar, vt qui essem, ipse mihi in-
certus viderer esse. Recordatus es mei, Domine
Deus mi, pro immensa misericordia tua, ouemque
perditam in gregem tuum recepisti. Ex eo tempore,
quum in me Deus tam potenter Spiritus sui virtute
irruisset, alia frigidius ac negligentius legere & tra-
ctare cœpi, de his verò quæ ad pietatem pertinent
cogitare ampliùs, & ardentius in eis versari. Atque
hoc quidem studium vt animaduertit pater, non
mediocrem ex eo voluptatem cepit, tantum de meo
regressu ad pietatem sibi gratulatus, quantum ex dis-
cessu transfugioque ad impietatem doluerat. Sed

D

tamen

tamen vir bonus res humanas spirabat semper, & me ad eas adspirare in hoc meo literarum studio cupiebat. ostendi per amicos, quorum interuentu explorandæ voluntati meæ utebatur pater, mihi animum esse ad linguarum & aliorum adiumentorum studia, antequàm me totū vlli studio grauiori transfarem. Placuit consilium: datur mihi à patre optio, vtrū Lutetiam Geneuámne proficiscerem: & in hac deliberatione aliquid temporis consumitur, illo rem iudicio meo permittente, me totum iudicium illi, vt debui, deferente. In vtramuis partem multi suasores mihi & hortatores aderant, quorū hi huius, illi autem illius stationis commoditates quàm diligentissimè prædicabant. Lutetiana commoratio duabus maximè de causis tum mihi commendata est: vna, quòd expedita ad notitiam, existimationem, & honores via munita mihi esse videretur: altera, quòd ibi essent frequentia literariæ scientiæ lumina, viri longè doctissimi, quorum auditione & consuetudine suauissima amplius excoli animus meus posset, quàm aut Geneuæ aut alibi vsquam. In hoc consilio fermè erat princeps D. Ludouicus Ruffardus I. C. quo utebar familiarissimè. Commouebat me interdum, quum tam multa celeberrimorum virorum nomina recenseret, & *επιστημῶν ἀγῶνας*, quibus tum feruebant literati Lutetiæ, exponeret: Lutetiam esse *ἡ οἰκισμῶν ἑταροῦ*, literatos illos & magnos viros esse illius sidera; eorum verò certamina esse perpetuos doctrinæ reconditoris imbres, quibus iuuentus cum vtilitate summa imbuitur. Geneuensis

commoratio ab aliis quidem laudabatur, sed nec ea arte, nec adeò frequentium commodorum & adiutorum accumulatione locupletabantur sermones qui apud me de ea habebantur. Dum hæc geruntur domi, patre cupiente cognoscere consilium meum, meque acquiescere voluntati patris, priuatis de causis repente pater celeribus equis Lutetiam petit: postquam in mandatis dedisset matri, vt me sineret in vtramuis partem proficisci, prout animus futurus esset. Itaque ineunte Martio, commodum rebus meis comitatum nactus antè domo Geneuam quàm Lutetiam proficiscendi, annuente matre & probante, reliqui paternam domum, vt Geneuæ linguas (quarum incredibili studio flagraueram inde à puero) discendi facultas esset. Discedenti mater non amplius fermè quàm viaticum dederat, propediem futurum dicens, vt domum reuersus pater tantum ad me pecuniæ transmitteret quantum ex vsu ipsi videretur. Vt autem primùm Lugdunum veni, iam typis expressam offendi primam protestationem Principis Condensis fœderatorumque illius arma conclamantium, & de iniusta vi armata cædibusque atrocissimis, quas Guisiana factio iamque patrauerat, conquerentium vehementissimè. Quæ res aliquantisper ita me commouit, vt parum abfuerit quin ab instituta profectioe illa retraheret. Perrexi tamen auctore & duce Domino, & die xvii. Martij veni Geneuam incolumis. De hospitio & victu quum mihi prospectum esset, libros in vniuersum quatuor mihi comparavi (plures enim tum non

c. 10. 10. LXII.

poteram, impeditus pecuniolæ meæ angustia) de aliis emendis in super tum demum statui, quum regressus domum Lutetia pater iustam pecuniam ad me transmississet. Hoc autem Deus ille opt. max. & sapientissimus pater ad meum commodum ordinaverat providentia infinita sua: qui in librorum copia fuisset euagaturus promiscuè, in copia autem pecuniæ etiam librorum copiam sine iudicio certo procurassem: fecit autem pecuniæ inopia, ut illis solum quatuor libris, ac non alio vlllo, amplius annum vterer diligentissimè. Tum momento vno bellici furores Gallia tota inarserunt, occupatæ vrbes, obsessæ itinera, nuncij intercepti, patratæ cædes, vastati agri, cruentata omnia. Quamobrem noui quidem rumores Geneuam quotidie adferebantur, sed paucissimi ex eis certi, pecunia planè nulla, ac ne mandata quidem à parentibus aut amicis vlla, quibus pecunia mihi curaretur. Hoc pacto me ad sinistram tentatio pergravis, vrgens duris in rebus egestas, aggressa est, postquàm dextrorsum tam variæ tentationes, quas antè exposui, irruissent. Hanc egestatem meam duo imprudenti auxerunt incommoda: vnum, quòd intempestiuè illo tam calamitoso funestoque tempore ab honestis adolescentibus aliis quibuscum versabar, appellatus atque adductus sum, ut Helueticus tractus inuisendi causâ me sibi comitem adiungerem, quum iam penè exhaustus essem: alterum, quòd pro ea amicitia quæ mihi fraterna intercedebat cum Delphinatè quodam, cui à S. Ferreolo nomen, optimo viro & pietate instructifimo,

simo, communicavi cum eo liberalissimè quicquid
 in ære fuit, donec coronatus vnus aut alter restituf-
 set. Inuitus annui, & protectionem Helueticam sus-
 cepi: pudebat recusare, præsertim quum illi contu-
 bernaes mei omnem operam, fidem, auxilium in
 rebus omnibus spõderent quàm humanissimè. Heb-
 domadas quasi tres in protectione illa suscepimus:
 & Musculum, Hallerumque Bernæ; Martyrem,
 Bullingerum, Gualterum Tiguri; Neocomi Farel-
 lum, alios alibi salutauimus, quo tempore de Tu-
 ronum, Pictauiique deditione, & obsidione ciuita-
 tis meæ nunciij adferebantur. Postea ad hospitem
 nostrum desiderio summo reuersi sumus, pertæsi iti-
 neris & sumptuum, quos opinione maiores fecera-
 mus. Hic quatuor illis lucernis meis, id est, libris il-
 lustro tenebras meas, & solor egestatem meam, le-
 gens & expendens qua poteram diligentia: Biblia
 perlegi aliquoties: Institutionem Caluini consimili-
 ter cum lectionibus & concionibus eiusdem aliquo-
 ties contuli: de Institutione excerpfi ad vsu meum
 secundò aduersaria, tertio epitomen quamdam,
 quam post illud tempus D. Michaëli Nigro fide-
 seruo Dei (quem nunc in Heluetia agere audio) do-
 no dedi à nobis discessuro. Confessionem Bezae,
 velut indicem ad Caluini opus frequenter adhibe-
 bam: in Grammaticam Hebræam Ceuallerij meo
 Marte incubebam, dum præceptor defuit: tum enim
 aliud publicè docebat Ceuallerius. post verò priua-
 tim Philippus Bignonius, natione Aremorius (qui
 nunc Rupellæ viuit) cum alijs candidatis Hebrææ

linguæ me cœpit instituire. Quærens in his studiis fallere tempus, & deuorare tædium egestatis meæ, calamitatis publicæ, & priuatæ sollicitudinis de parentibus familiaque vniuersa nostra, tandem eò deueni angustia, vt mihi Octobri mense (qui tum frigidus admodum exstitit) nec vestium, nec pecuniæ commodis instructo, in vniuerso ære nihil, præterquam solidi septemdecim Geneuenses, fierent reliqui, & viderentur præclusæ omnes emergendi viæ. Pudebat quemquam in illa inopia mea accersere: ignotos nunquam ausus fuissem pulsare ignotus: eos qui & noti & amici erant parentibus meis, adire tædebat magis, vel eo nomine quòd à nonnullis refugi animaduertentem congressum meum. Exeuntem enim è templo rogabat nonnunquam vnus aut alter, numquid de patre? aut à patre? Neganti ad me fuisse allatum quicquam, Rem miram, inquietabat ille, & in turbam se proripiebat, silente me, nec de rerum mearum difficultatibus per significationem vocis aut gestus, ne minimam quidem, conquerente. Vt ita vidi fieri sæpius, & me frigore vehementissimo non posse durare sensi, vestitum lineo thorace solùm, & breui pallio circumtectum, certum deliberatumque erat hebdomade proximè sequutura, omissis humanis illis auxiliis (quæ ex huiusmodi signis arbitrabar tacitè negata esse) alternos dies in egerenda terra ad fossam vrbis, & in studiis operam consumere Cleanthis exemplo, vt leuarem inopiam meam. Sed respiciens ad me & meam infirmitatem Deus prouidentissimè, ex improviso

submisit

submitit curatorem fidelissimum vitæ meæ; cuius
 opera omnes rationes consiliaque mea in diuersum
 planè mutata sunt. Is fuit iuuenis optimus, cui Guil-
 helmo Burdoni nomen. Erat hic Burdo Biturix,
 cuius meus, parentibus tenuissimis ortus, cuius ma-
 ter iam olim vidua & onusta numerosa prole, in an-
 giportu quodam secundum paternam domum ha-
 bitabat, vt & aliæ aliquot, ad quas mater famina re-
 ligiosissima & humanissima, de quotidiano prandio
 solebat iuris aliquid, vel offæ, panis, & carni-
 um, prout res erant, missitare, tenuitatemque viduarum
 istarum paruulorumq. subleuare commodis de do-
 mo. Sartoriam puer didicerat, & Geneuæ quasi bien-
 nium operam suam ad opificium illud locauerat.
 Orto in Gallia ciuili bello, militiam iuuenis eodem
 anno petiuerat: quæ quum ad Matisconem Bur-
 gundiæ opidum Arari fluuio impositum infeliciter
 ei successisset, ille se ex ea clade Geneuam iterum ad
 stationem pristinam receperat. Dum itaque cum
 animo meo consilia illa agitarem, singulari Dei pro-
 uidentia haud dubiè accidit, vt Guillelmus iste
 mihi è concione per posticulam ædis, quam S. Petri
 vocat, exituro, insperatus insperato veniret obuiam.
 Hic ego agnoui statim de facie iuuenem, non autem
 ille me, quamuis defixis in me oculis respiceret.
 Quapropter obstupescens ille præsentia mea, & in-
 certus vtrum me auderet pro eo qui eram compella-
 re, sine mora reflexit iter, & ad alteram eiusdem loci
 posticulam reuertit, quàm velocissimè, vt mihi pos-
 set in os occurrere, & iudicium de me ab adpectu
 facere

facere certius. Sic iterum mihi factus est obuiam, accedit, aggreditur coram, & aliquid excusationis præfatus, videri sibi dixit me ab se aliquando visum. At pudebat me illius egestatis & nuditatis meæ: ideoque hominem circumducebam, vt poteram, sermonibus, ne indicarem quis aut vnde essem. Diutius tergiuersante & dissimulante me, nomen meum enunciat, rogat an non is sim cui hoc nomen impositum, quem Biturigibus cognouerit. Annui. Tum ille miratus plurimum miseram conditionem meam, quam adhuc apud omneis pudore nimio dissimulaueram, omne officium mihi spondet defertque liberalissimè: pecuniam, quam præsentem habebat, pollicetur curandis vestibus, operam victui procurando, & communem secum habitationem, vt minoribus sumptibus posset leuare difficultates meas, & minore suo incommodo. Ego constanter recusare ac pertinaciter: ille constantius ac pertinacius instare, ostendere se ad vtrumque nostrum frugaliter & parcè alendum lucri facturum fatis, agnoscere officium suum erga me pro meritis familiæ nostræ, scire se futurum vt omnia per me refundantur sibi. Ac quicui pudens opportunissimæ flagitationi ipsius, meq. cum leuiore sarcinula rerū mearum ad ipsum contuli, ad filium viduæ memorem beneficij, quem mihi Dominus hospitem præparauerat. Sic ad menses fermè septem illius opera fui educatus, donec pace in Gallis constituta, pecunia ipsi per me, quam pater curauerat, refusa esset. Dum hæc ab illo tam fideli & laboriosa cura erga me gererentur, variæ me torque-

torquebant angustia, quas dissimulabam cum apud omnes, tum apud hunc meum hospitem diligentissime: aduersa valetudo, *συχνοίτα* cuiusdam præfordibus non admodum grati consuetudo, loci incommoditas ad studia & meditationes sacras, & alia multa, quæ consultò præstat reticeri. Sed omnium maxime animum meum sollicitudo isthæc cruciabat, ne grauius hospiti meo, tam studioso & liberali erga me, onus importarè. Quum itaq. de hoc metu prudentissimo, & de commoda studiorum meorum ratione sæpe multumque cogitasset, vtrò ad menses quatuor ieiunium ipse indixi mihi, & horam prandij in ambulatione, legēs & memoriam colens, meditans, orans occupauit: vespere autem cœna frugali vsus sum, plurimum forbens bina oua, & mediocrem vini cyathum hauriens. Sed ex diuturna ista & peruicace inedia paulatim me inuasit tabes, & ita exedit grauius, vt vires omnes exhaustum corpus deficerent. Quod malum tum demum sensi, quum instantibus amicis & tabem meam ex vultu recognoscentibus, ad maiorem cibi copiam sumendam veni, & viuere institui liberalius: nam vel indusij folius onere prægrauati mihi esse humeri videbantur. Sed confirmans me Deus post illud tempus, lentè restituit valetudinem, quam tabe lenta imprudens afflexeram. Interea metuens pater ne ad literarum sacrarum studia animum planè adicerem, confecta pace in regno Gallia & publicis rebus utcumq. constitutis, pecuniam mihi Geneuæ numerari iubet, certisq. literis imperat, vt dissoluto aere alieno res meas

comportem, & quamprimùm ad se reuertar domum; propterea pecuniam reliquam ad viaticum solum numerari mihi voluisse. Erat quidem pergratum patri, vt pietatem haberem apud me: sed me eam docere, & vocatione certa profiteri, viuis non fuisset passus, quemadmodum postea ex matre didici; præsertim quòd diceret, si quod munus subirem eiusmodi, se nihil vnquam voluptatis ex me percepturum. Ego autem, cuius animum diuina manus antegressis rebus malitiam huius seculi, contemptum mundi, & crucis Euangelicæ Christianarum mentium *σωτηριου* utilitatem docuerat, in sententia eram planè diuersa à sententia patris, sed quid agerem? hinc iussus & imperium patris, illinc studium & conscientia quædam voluntatis Dei me quasi diuersum distrahebant: nec via facilè aperiebatur mihi, qua studio meo satisfacerem, & mandato patris. Commodè autem per illud tempus D. Claudius Preuotius, vir doctissimus & patri iam olim familiaris, in patriam proficiscebatur, Vxelloduni functurus ministerio verbi: hunc ego literis instruxi ad patrem, quibus me à commoditate studiorum meorum excusabam patri, rogans ne diuturniorè meam commorationem Genueæ ferret iniquius, sed illud rationi studiorum meorum & postulato meo pernecessario indulgeret: cuius rei D. Preuotium testem fore locupletissimum. Ecce autem, profectus inde Preuotius antequam fines Biturigum destrinxisset, pater cruenta morte occiderat. Cædis hæc fuit occasio. Vxelloduni quo die celebrabatur festum corporis

poris Domini (vt vocant) post supplicationem publicam (vulgo Processionem dicunt) animus quorundam Pontificiorum male feriatorū exarsit adeò, vt tumultu iniquè præter pacis recentis leges excitatione in Ecclesiasterium siue profuecham nostrorum irruerent, ferroque & flamma grassarentur promiscuè. Hoc facinore ad Regem perlato, placuit consilio quæstionem haberi & cognosci de eo per patrem, iudiciūque de auctoribus ad exemplum statui plena potestate & auctoritate regia. Diploma accipit pater in hanc sententiam. Ille consilium suum dissimulans, ac ne matri quidem metuenti & sollicitæ de hac re explicās, cum suo comitatu Vxellodunum venit, vt sæpe fecerat. Satellites extra opidum huc illuc ablegat, tamquam aliud agens: ipse in hospitio velut responsum exspectans subsistit, tribus solūm de comitatu asseruatis. Hic plebs repente exsurgere: curiam, fora, portas opidi occupare: hospitium obsidere: in quod tertio die mendaciter intromissi trucidarunt indignissimè patrem sicarij, & corpus semianime per fenestram deiectum toto opido diuexarunt, laniandum canibus obiecerunt, & sepeliri interdixerunt publicè. Etsi hoc postremum humanitatis officium, quod vir nullus audebat, fæmina procurauit, & collectum corpus de nocte facello familiari condidit, quod in cœmiterio Franciscanorum est de nostro nomine. Hæc cædes consilium Regis commouit plurimum; & decretum de labefactandis muris totius opidi in eo factum, propter atrocitatem sceleris, & periculosissimum exem-

plum illius. Sed postea conuersa est factionibus tota ratio consilij, tum propter Sipierrij Gubernatoris & nonnullorum ex nobilitate procerum inueterata odia, tum propter religionis Pontificiæ zelum, cuius odio indefinenter flagrauisse inde ab annis amplius viginti quatuor criminabantur patrem. Itaque eadem illam necesse habuit mater in Regis consilio persequi ex eo tempore: quo facto, cum ipsa in se multorum concitauit odia, tum omnia ferme commoda quæ ex bellica licentia, furtis, rapinis, grassationibusque restabant ipsi, in hac persecutione occupauit. Hoc autem tristi accepto nuncio, ab antecedente illa quam dixi sollicitudine sic fui liberatus, ut aliæ grauiores animum meum incesserent. Tum verò indignatus propè ingrata patriæ renunciaui, & animum abieci reuisendæ illius, quæ bonos exederet, & sinu foueret malos. Statui cum animo meo prospicere, ne matri molestus essem, quando optimè atque ex veritate perpendebam quantum onus afflictæ mater in se reciperet, & quàm multos sumptus factura esset. Itaque pedem Geneuæ fixi, matrem rogavi literis ne de me laboraret, docendæque iuuentuti operam malui priuatim dare, quàm à loco & ab inceptis studiis discedere. Hac conditione apud virum pietate & doctrina præstantem D. Ludouicum Enocum Ministrum verbi fidelissimum ad menses viginti duos habitauit, Latinè, Græcè, & Hebraicè plerumque docens diebus singulis, & me in studio sacrarum literarum linguarumque exercui diligentia quàm potui maxima. Agebat tum in iisdem

ædibus

ædibus mecum Stephanus Grossius Geneuensis, iu-
 uentutem docens, quicum mihi suauissima erat con-
 suetudo, tum propter pietatem & simplicitatem *ἀδο-*
λοῦ ingenij, tum propter incredibilem & indelassa-
 tam eius in studiis diligentiam. Memini tum inter
 nos pacisci, vt Musæo communi de nocte vteremur
 alternis: ille à vespera ad mediam vsque noctem,
 aut horam primam proximè sequentem peruigil ef-
 set in studiis, ego verò illi cubile petituro ad studia
 mea succederem, quum mihi lampada tradidisset.
 Id nos familiari sermone nostro Castorem & Pollu-
 cem agere dicebamus. In hac conuentione nostra c1o. 1o. LXIV.
 constanter perseuerauimus, donec hyems illa grauis-
 sima superuenit, quæ cessationem ab illis peruigiis
 imperauit. Quamquam me iniuria illius frigoris
 non potuit deterrere ab instituto meo, qui ad no-
 ctem intempestam vigilans sic curauit animum &
 auxi studiis, vt corpus neglectum vernantè cælo in
 multa incommoda inciderit. Ego iuuetutem exem-
 plo meo laborem doceri velim, si cupit fructum ve-
 rum illius: sed improbitatem laboris improbo: ex
 qua corpori meo *ναρξία*, animo *συντομία* quædam ad
 labores ingenerata est, aliis morosa, & mihi ipsi, quo-
 tiescunque ad me respicio, molestissima. Sed adeò à
 teneris assuescere multum est: imò verò mihi, totum.
 Accidit autem sub illud tempus, vt Gymnasiarchus c1o. 1o. LXV.
 Geneuensis scholæ de vita decederet. Huic quum
 alter suffectus esset qui in Nosocomio Geneuensi de-
 functus erat ministerio, honorificè per D. Enocum
 hospitem meum agi mecum Ministri & Synedri Ec-
 clesiæ

clesiae curauerunt, vt habita praesentis difficultatis
 ratione, in ministerio illo Nosocomij succederem
 ad spatium sex hebdomadam, donec de certo ho-
 mine commodè prospectum esset. Egi gratias pro
 eo honore & iudicio ipsorum, causatus institutum
 studiorum meorum cursum, quem antè cuperem
 absoluerem. Etsi reuera altera causa suberat: id enim
 cogitabam, non modò aditum, sed potius nexum
 & obligationem fore ad suscipiendam in eo tractu
 functionem ministerij, quam semel ingressus non
 possem referre pedem. Ego autem quicquid mihi
 contrahebam mali peruicacissimo labore meo, id to-
 tum cælo Geneuensi, velut aduersanti naturæ meæ
 imputabam, non factò meo: ideo quæ migrare è loco
 rebus meis confectis statueram. Post illud tempus
 ex Belgio aduenit nuncius Aprili mense, vt Mini-
 strum aliquem diuini verbi, ad Ecclesiam Gallicam,
 quæ tum Antverpiæ erat, impetraret. Narrabat ille,
καὶ μάλα περιττώως, quanta raritas & inopia Ministro-
 rum hæc lingua vtentium esset in tanta regione, tan-
 ta frequentia bonorum, tantoque studio. Accede-
 bant ad hæc monitores optimi, Ioannes Crispinus,
 Stephanus Mermerius, & alij boni. Commouit me
 tum illa necessitas, vt operam meam Ecclesiae Ant-
 uerpianæ sermone Gallico vtenti condicerem ad
 necessitatem illam (quam grauissimam audiebam
 esse) alleuandam, si à conuentu fidelium seruorum
 Dei, qui in vrbe erat, idoneus iudicaret. Placuit:
 confecta res est. Salutatis bonis Geneva discedimus,
 ego Antverpiæ, & Peregrinus Grangæus Delphinæ
 (qui

(qui peregrinationem huius vitæ sanctissimo martyrio terminauit) Valentianis administraturus sacrosanctum Dei verbum in clandestinis (vt tum erant tempora) Ecclesiis. Hactenus me, Domine Deus mi, diuersissimis modis fabricasti prouidentia tua, vt me ad fabricam domus tuæ infirmo seruo pro sapientia tua & gratia singulari erga me vtereris. In transeursu Metensem Ecclesiam salutauimus, ordinemque illius vidimus libentissimè, quem fideles Dei serui Ioannes Garnerius, Ioannes Taffinus, Petrus Colonius, & alij pietate doctrinaque insignes viri obseruabant religiosissimè. Eò tum fortè venerat nuncius Malmedirio (hic pagus est Arduennas) rogans piorum incolarum nomine, vt Metenses fratres aliquem de suo numero ablegarent eò, qui prædicatione verbi consolaretur ipsos, & cœtum aliquem ad puriora Christi Iesu signa colligeret. Hic fratres Metenses paucitate eorum qui Ecclesiæ suæ inserviebant exposita, rogauerunt nos, vt Malmedirio iter faceremus, quandoquidem non procul à loco transeundum nobis esse cognouerant, & populo loci illius sitienti Euangelicæ prædicationis, prout ex vsu videretur fore, ferremus opem. Eò quum primum venimus, excepti humanissimè, instante vehementer populo, conciones duas palàm in priuatis ædibus habuimus, vnã sub vesperam, alteram meridiano postero, adacti à circumstrepente & conueniente certatim populo, quamuis dissuadentibus nobis & de periculo inde euenturo præmonentibus diligentissimè. Atque hæc paulo post, prout eis præ-

dixeramus,

dixeramus, ita omnino acciderunt, Abbate & Domino loci miseros populareis eam ob causam infestante: vnde colonia primùm in cœnobium Palatinatus, quod S. Lamberti dicunt, non procul Neostathmo in montanis situm, transmigravit. Leodium prætergressi, incolumes Dei beneficio Antuerpiam venimus, quo tempore soluebat classis Lusitaniam petitura, & sponsam nouam ad Alexandrum Farnesium Principem Parmensem adductura. Erant autem per idem tempus in Brabantia Flandriaque hilaria & festiua omnia, animis in spem optimam rerum suarum excitatis, recente aduentu Comitum Egmondani, quem in Hispaniam ablegatum Rex amantissimè exceperat, omnibus postulatis fecerat satis quàm prolixissimè, eumque & omnes Principes (qui antè in Cardinalem Granuellanum hominem versutissimum conuenerant) amplissimis magnificentissimisque promissis impleuerat, summisque beneuolentiæ & gratiæ significationibus exsaturauerat, quos nempe commodiùs suo tempore, vt aues altilis è saginario, conficeret. Simulatque Antuerpiam venimus, varij me labores & grauisissimi exceperunt. Nam primùm hærebat plerisque in animo bellorum aduersus Gallos iam olim gestorum recordatio: quæ imperitos homines ita affligebat, vt me, quamuis ad sanctum ministerium bono ipsorum missum & *oustermois* idoneis instructum, non secus obseruarent quàm si venissem exploraturus, aut nullas planè syllabas (vt Imp. vocat) aut testimonia perscripta ab Ecclesia certa habuissem. Quapropter

sæpe,

sæpe, omiſſa quauis defenſione gentis, quam audiebam interdum culpam vehementius ſine vlllo merito meo, coactus ſum in hæc verba erumpere *παιδιμώτερον*, Rem profecto mirandam ! tantum potuiſſe Satanam in mentibus hominum, vt per inſaniam Regum ac principum odia tam aſpera indere eis potuerit, nunc verò, quum omnes conuocamur vnà ad Euangelij ſalutis prædicationem, non poſſe tantum apud nos illum ſanguinem Chriſti, qui mundat nos ab omni peccato, vt iſta odia eximat, & nos compingat in ſanctam ſpiritus vnitatem ! Ita acquieſcebant omnes ſermoni meo, efficiebatque Dominus, vt illud malum de quo mihi conſtabat ex ſignificationibus & oratione multorum, patientia & fide ſuperarem. Hoc malum necdum cõfectum erat, quum alia onera ſucceſſerunt, quæ in me à collegis amantiffimis Carolo Nielio & Stephano Mermerio, & horum poſtulatu ab Eccleſia ipſa, tum à finitimis quoque Eccleſiis, aliſque deuoluta ſunt : quæ ego tum mei conſcientia tum probationum antecedentium recordatione abnuebam, & refugiebam diligentiffimè : ſed vicit numerus ſententiarum, qui me laboribus iis ſcripturarum & reſponſionum faciendarum damnauit, à quibus antè excuſatum habuerat. Septembri menſe acceſſit temporum iniquitas, quum aduentu Luſitanæ illius ſponſæ magnus Inquiſitorum numerus ab Hiſpania, & diplomata Philippi Regis de ſtabilienda *ἀπὸ ἐπιτήδεως* in Belgio Inquiſitione ſimul aduecta eſſent : quo facto commoti vehementiffimè & vulnerati fuerunt animi omnium, ad

securitatem suam libertatemque ab Inquisitionis iugo contendentium. Ante omnes verò ex Nobilitate pauculi de causa religionis & bono publico solliciti diem inter se dixerunt, qua consilium commune de re tota capturi essent. Fuit autem dies illa Octobri ineunte, qua die Parmensis Principis nuptiæ cum Lusitana celebrandæ erant. Ad illam ipsam diem Bruxellas vocor Antuerpia: in conuentum venio perexiguum, vbi viginti ad summum nobilia capita: concionem habeo & concipio preces: res à precatione in consilium mittitur: de federibus domi forisque decernitur contra violentam istam atque barbaricam Inquisitionis tyrannidem ineundis, tacente & audiente me. Hæc in ædibus Cullemburgicis ad forum equarium Bruxellis contra Inquisitionem primùm fundamenta iacta, propter quæ post biennium truncati capite fuerunt duo fratres Cokij nobiles viri, qui incolebant domum, tota domus æquata solo, & area eius sale cum diris execrationibus conspersa ad Ducis Albani imperium. Post triiduum reuerti Antuerpiam, me communicationibus illis defunctum gratulans, in quas nescius deueneram. Sed ex eo tempore longè maiores curæ fugientem me oppresserunt. Nam & multæ ad Ecclesiam literæ atque etiam ad me adferebantur in dies singulos, & præter responsa prodibant à me perscriptiones multæ, prout ex usu esse videbatur, quarum perscriptionum ego solus plerumque conscius (nam erant manu mea) & alter mecum Antuerpianus ciuis, nomine Ioannes de Lalbois, qui Trelonius ab origine

origine dicebatur vulgo : cuius viri optimi fidem in
 quam plurimis & grauissimis rebus expertus sum.
 In percriptionum istarum numero fuerunt aliquot
 monita politica, rationibus humanis & exemplis ab
 historia sumptis confirmata, quæ Bruxellas trans-
 missa curabamus in Curiam & summum consilium
 clanculum subiici, vt Principes qui in Cõsilio erant,
 de rebus ad pacem & tranquillitatem reipub. spe-
 ctantibus cogitarent, sublata animorum & con-
 scientiarum peruestigatione, qua tranquillitas publi-
 ca funditus euertitur. Probabant omnes summo-
 pere, & afficiebantur hoc scriptorum genere: & ille
 ipse quem antè dixi, Comes Egmontanus laudabat,
 donec me, id est, Gallum auctorem esse cognouisset.
 Quapropter sæpe à Magistratu quaesitus, sæpe edicto
 appellatus sum, sæpe præconis voce denuntiationes
 in me Antuerpiæ pro Curia factæ, sæpe creata peri-
 cula, à quibus me sola Dei prouidentia, suos optimè
 ac fidelissimè curans, vindicabat. Mandatum ali-
 quoties audiente me, & ante Curiam promulgatum,
 vt quisquis auctorem breuis vnus scripti, quod mea
 manu erat, cognouisset, indicium faceret Magistra-
 tui: & pro indicio hoc floreni trecenti, quadringenti
 pronunciabantur. Tandem verò per exploratores &
 emissarios consilium istud procuratum. Venerat sub
 finem anni Ludouicus Comes Nassauius Antuer-
 piam, & de oratione quadam per me scripta ad Hi-
 spaniarum Regem pro libertate publica & abroga-
 tione Inquisitorij edicti nobiscum clanculum con-
 tulerat. Id emissarij canes odorati, commodissimam

C10.10. LXV

rationem excogitauerunt, vt de me certò cognoscerent. Submissus enim est quidam Bruxellensis pictor, qui studium religionis perbellè simulans, veniret Antuerpiam, & sese nostris adiungeret. Hic suis partibus quàm diligentissimè defunctus est. Nam & conuentibus aliquot me vidit, obseruauitque diligentia summa, & vestigia mea tam accuratè insequutus est, vt de habitatione mea cognouerit. Tum imago mea per hominem illum Bruxellas ad Margaritam Parmensem, quæ Belgio præfecta erat, & ad consilium delata est, & inde ad Marchionem Antuerpianum missa, vt me comprehenderet. Res Prætori demandatur, qui rem exploraturus certò ancillam domus in qua habitabam accersit ad se: nam ea Prætori non ita pridem ministrauerat. Nec blanditiis, nec promissionibus, nec minis ex ea expiscatus est quicquam. Facturus itaque quod in mandatis acceperat, veniam à Consule (vt priuilegiis cauetur loci) consequitur ad domum ciuis perferendam, meque apud ciuem illum quærit vbi hospitabar. Sed anteuenterat hominem illa Dei opt. max. prouidentia, mihi & meo hospiti consulens opportunissimè. Fecit enim, vt ego excederem domo, Ecclesiam Bredanam inuisurus, ante semihoram fermè quàm aduentaret Prætor ad lustrandam domum: itémque vt hospes meus statim à discessu meo per quemdam amicum de vniuerso consilio fieret certior, & rebus meis abdendis aut deportandis, non sine difficultate prospiceret. Quum autem per celebrem illam nobilitatis Belgicæ coronam libellus supplex

cum

cum postulatis & causarum enarratione ad Regem mittendus antepaschali tempore oblatuſ eſſet, tum grauioreſ motuſ negotiaque difficiliora in dieſ oborta ſunt, quibuſ me iactari præter alioſ in Belgio oportuit: vnam ob cauſam maximè, quòd non eſſem indigena. Aliiſ enim fratribuſ, Dei ſeruſ & Miniſtriſ Euangelij licebat tutiùſ verſari, & agere quæcunq; ad miniſterium ſacrum pertinebant: ſed in meum caput Parmèſem illam Gubernatricem ſcripta antecedentia ſemper excitabant, dum priuatæ concioneſ fuerunt habitæ. Quamobrè etiam nouuſ in me Inſuliſ (Flandriæ eſt opidum celebre) conſutuſ doluſ. Fuerat enim plebſ Flandriæ vicis quamplurimiſ diu antè auſa concioneſ habere palàm frequentia maxima, quàm in Brabantia fieret, ſiue freta numero, ſiue feruentibuſ animiſ ad concioneſ accurreret non accerſita, vt Antuerpiæ quoque experti ſumuſ. Hac occaſione fuit inuenta ratio vt in publicum imprudenter productuſ comprehenderer. Præerat vrbi nobiliſ quidam de Raſſenguien, qui Egmontano Comiti miniſtrauerat. Hic agens cum altero quodam nobili in viciniã verſanti, cui Caubekio nomen, belliffimè ſe velle ſimulat de religione noſtra cognoscere, colloquiũ audire Miniſtriſ alicuiuſ cum ſuo Sacrificulo, ad veritatem optima fide attendere: qua cognita, fore vt nulla auctoritate, nè regia quidem, ab ea colenda abducatur, & ſimilia multa. Hic Caubekiuſ ſpem aliquam de eo concipiens, ſe curaturum ſpondet. Statim nunciuſ cum literiſ aduolat Antuerpiam, eo quòd Eccleſia

illa præ cæteris commoditate Ministrorum abunda-
 re videretur. Re in consilium missa, Ecclesiæ pla-
 cuit vt eò proficiscerer, quamuis præmonente me
 (vt euénit) rem istam non sic abituram. Interea
 Rassenguianus certior factus omnia comparat, &
 specie infantis quem habebat baptizandum, Tor-
 nacensem Episcopum accersit ad se, vt eo solennior
 esset disputatio. Simulac Insulas veni, dux itineris
 me in quoddam œnopolium ducit causa simulatio-
 nis, prout exteri aduenæ solent sese ex itineris labore
 reficere. Nondum attigeramus vinum, quum ho-
 spes à foribus aduolat, certiores nos facit sex licto-
 res in propinquo esse venientes ad nos, postico iubet
 migrare aliò, & nostræ saluti consulere. Ita huc illuc
 de domo in domum fui circumductus, vt fraudes
 istorum hominum & vim iniustam effugerem. Hæc
 sub Pentecosten gesta, quum adhuc in tota fermè
 Brabantia conciones nostri haberent clanculum,
 multis reclamantibus, & ignauiam, inuidentiam
 boni publici, inanem metum, diffidentiam Christia-
 no quouis indignam criminantibus. Sed quum au-
 ctore maximè & artifice Viglio Zwichemo Consilij
 Burgundici præside, post illam nobilitatis Belgicæ
 postulationem, cuius antè meminimus, nouæ leges
 in religiosos & pios homines veritatis amantes cu-
 derentur, specioso Moderationis nomine exornan-
 dæ, quæ tamen nihil de atrocitate planè nisi in spe-
 ciem remittebant, tum grauissimo piorum adeoque
 Ecclesiarum vniuersè periculo cognito, & conuenti-
 bus aliquot expenso (quibus etiam bis per illud tem-
 pus

pus Antuerpiæ Philippus Marnixius S. Aldegondius interfuit) visum est necessarium ad præuertenda grauiora Ecclesiarum incōmoda, vt quemadmodum Flandri iamdiu fecerant, ita & nos publicè Ecclesiam colligeremus, concionesque in propatulo haberemus, cum Antuerpiæ tum vbicunq; futura esset colligendarum Ecclesiarum per Euangelium Christi commoditas. Quo tempore Confessionem Belgicarū Ecclesiarum de Synodi, quæ ineunte Maio habita fuerat, sententia recognitam ad fratres Geneuenses misi, vt à se probatam excudi sinerent, si videretur vtile, & institutum illud nostrum Deo precibus cōmendarent. Sic & Moderationis illius consilium Iunio mense euersum est, & Ecclesiæ ad miraculum cœptæ propagari. Etsi autem reliquorum fratrum qui in Belgio seruiebant Domino, secuta tum ab hostium telis vita & functio tota videbatur, mihi tamen infida omnia: quia Gubernatrix illa Parmensis omnia per Ecclesiam Gallicam, quæ tum erat Antuerpiæ, Ecclesiam per me commoueri arbitrabatur falsò. Nam etiam quum nouo commento publicos cœtus nostros cupiens dissoluere, promissis & minis sollicitaret Ecclesias, vt saltem ad hebdomadas sex omitterentur conuentus, dum mitigato Regis animo aliquid boni responsi ex Hispania adferretur, Antuerpiam mittebat ad nos, futurum rata, vt quicquid per nos fieret, in eo alij acquiescerent sine controuersia. Quam ad legationem plurimum opera Francisci de Hames, viri non illiterati, periti, & in dicendo grauissimi, aliquoties abusa est. Huic persecutioni

sequutioni contra me instituta species erat & dabantur titulus, mea peregrinitas. Sic vbi que fermè periclitatus sum, Antuerpiæ, Gandavi, Brugis, & aliquot præterea locis. In Iulio Gandavi fui postulante Ecclesia loci, quo tempore Iconoclastæ nobis incogniti præter sententiam nostram, ab imprudentibus (opinor) aut etiam maleuolis per vicos & pagos Flandriæ submissi, in templa & signa templorum omnia irruerant. Testes appello eos qui tum versabantur in summo Consilio (vt vocant) Flandriæ, quam fidem rebus gerendis adhibuerim, quum auctoritate & mandato illius Consilij ad Iconoclastas illos compellendos & cognoscendum de instituto ipsorum viri aliquot ex numero nostro fuimus ablegati. Nunquam mihi profectò violenta eiusmodi & *ἀτακτῆ* consilia placuerunt: nec puto vnquam apud me fuisse quemquam, cui istiusmodi actiones vel minima significatione placere mihi ostenderim. Hoc testimonio & meam ipsius & piorum collegarum meorum (nam *ἀτακτεῦτας ἰστορησῆσθαι* nihil moror) fidem publicè testatam volo. Post Antuerpiam redij, vbi Synodus sub finem mensis eiusdem habebatur. In ea breui scripto de fide ex disertis Scripturæ verbis exarato, placuit vt duo ex nobis Centronum opidum (S. Trudonis vocant) peteremus, vbi principum aliquot ac Nobilitatis Belgicæ conuentus indictus. Ego, & sanctissima illa placidissimaq. anima, Peregrinus Grangæus, recusantes & inuiti delegati sumus. Venimus, vidimus, nihil effecimus, importuna cuiusdam intercessione: cui ignoscat Dominus. Antuerpiam regresso

gresso vix pedem licuit in loco figere, quum à Gandauensibus fratribus repetor. Ad eos vt primùm veni, ecce repentè nuncius Antuerpia adfertur ad nos, signa omnia in templis opidi fuisse corrupta, & totam noctem tubis organicis Antuerpia allatis plateæ personabant. conuenit aliquot plebeiorum manus, & de imaginibus tollendis consilium capit tumultuariè. Locus ad coitionem dicitur in sequentem diem, piscarium forum, ex quo lustrandis singulis templis & decutiendis signis certo ordine occupentur. Dum hæc geruntur, tertia forte hora antequam ferueret opus, aduenit ad me Leuinus ille, cuius in Martyrologio Gallico facta est mentio, & consilium sciscitatur, vtrum Gandauensi plebe ad Antuerpianorum exemplum signa corrupète ipse operam suam quoque adhibiturus esset ad eam rem, necne. Respondi ex tempore, nihil nisi ex vocatione à nobis faciendum esse: non esse ipsi vocationem ordinariam, vt qui non magistratus esset, nec vlla auctoritate ordinaria instructus: non esse quoque extraordinariam, vt qui ex me consilium peteret, seque eo ipso facto non esse vocatum extra ordinem ad hanc rem ostenderet. Dissuasi itaque homini: & ille acquiescens responsioni meæ, dum malum nescio quod publicum voluit præcauere, seipsum perdidit. Omnino tamè ab omnibus propè aduersariis, quamuis dehortarer publicè ab ipsis actionibus populum, nec sine offensione ipsius, earum habebam & dicebam auctor: quemadmodùm in os mihi post quatrimum quàm dissectæ fuerant è templis imagines, Gandauensis

dauenſis quidam ſacrificulus, argenteum maſus ſigillum Capitularium S. Ioannis ex me impudenter repetens, non dubitauit obiicere. Itaque partim gentis & functionis odio, partimque falſis de me ſuſpicionibus & criminationibus obruebar, frequentia intendebantur mihi pericula, & in me tamquam ex condicto irruerant omnia: præſertim ex quo nobilis ille apud Centronas conuentus obiiciente Gubernatrice conſenſerat, nequis extraneus Miniſter in Belgio perferretur. Quam in rem niſi conſenſiſſent, metus erat certiffimus, vt conueniſſe cum extero, maximè verò cum Gallo, odioſiſſimo iam olim (vt illi aiebant) hoſte dicerentur. Scilicet tanquam ſi aut ego conſiliis de repub. adhiberèr à Principibus exteris (quæ conſilia ſemper refugi memor uocationis meæ diligentiffimè) & emiſſarius atque incendiarius in Belgium immitterer, aut illi ex vnici capitis mei deſenſione potuiſſent euinci illius criminis. Sed ita diſcindit Satan etiam bonos, vt coagmentationem Chriſti ſoluat inter omnes pios ex quauis gente procurandam: quam fraudem plerumque non animaduertimus ſtollidi, aut etiam inuidi. Tum ſummus Præfectus Flandriæ, Dominus de Wackenheim, ſemel hoſpitiū meum veſpere ingreſſus eſt, vt me clam comprehenderet, quum vix ante horam Bruxellas diſceſſurus exiuiſſem loco. Semel quum deprehendendo me extra cœtum & frequentiam populi Præfectus idem cogitaret, promulgari iuſſit, nequis nauigio ad Carthuſianos (hic ſuburbanus locus, vbi cōciones haberi ſolita) exiret, ſpecioſam occaſio-

caſionem cauſatus interdicti, ne fortè hoc prætextu arma exportarentur in concionum locum. Id autem inſolente hora fuit promulgatū, quo tempore apud Petrum de Rijck Gandauenſem Aduocatum ſumebamus prandium. Parato ad profectionem nauigio, aliquid nobis de interdicto ſignificatum eſt: hinc bonus vir negare, hanc enim pronuncian- diſ interdictis horam inſolentem eſſe. Hac itaque fiducia receptæ apud Gandauenſes conſuetudinis, iubeor nauigium conſcendere. Prouehimur ad foſſam vrbiſ uſque, aream Carthuſianorum petituri. Interea ad portam opidi obſeruabat de ponte Præfectus ille, armato ſatellitio & numeroſo inſtructus: qui è longinquo uidens ad ripam occurrit nobis. Hac re perculſi omnes noſtri de me miſſant, quid me miſero futurum eſſet, quid fieri à ſe oporteat: ego verò ope Dei fretus iubeo vt bono animo ſint, quæ imperabuntur faciant, nihil laborent de me, nec ad me reſpiciat quiſquam, denique ita ſe gerant ſinguli vt ſi abeſſem loco. Vt propius aduenimus, Præfectus magna voce contendens rogat, annon de interdicto audiuerimus? cur ergo nauigio deuehamur? momentoque vt exſcendamus imperat. Eximus omnes (eram autem ad capita viginti quinque) & ego meo ordine quaſi medius per ſatellitium tranſeo, ſalutato Præfecto, dum ille ex equo, cui inſidebat, demittens ſe ſe perualde obſeruabat in omneis partes diligentiffimè, ſi quis porrò in eo nauigio (nam rectum erat) latitaret. Confidite prouidentix Domini, qui miniſtratis Domino, & in certiffima illius veritate

ac fide conquiescite : nam fidelis est Dominus, custos Israël. Quid Brugis accidit? festiuum est quod narraturus sum de rebus meis, quum Brugas inuitus postulante Brugensi Ecclesiâ, suadente & hortante Gandensi, transuissem. Venerat Brugis Gandauum fidelis Dei seruus Ioannes Muntensis, quem paulo antè Hispani aliquot Brugarum incolæ à concione abreptum miserè diuexauerant : & spectator auditorque fuerat in conuentu quodam suburbano à Gandauensibus fratribus habito, quum vulnus pergraue Ecclesiæ Gandauensi per imprudentiam factum Deus aliquo pacto, ope, consilio, & opera nostra curari voluisset. Hic exposita rerum Brugensium difficultate rogabat sibi aliquem adiungi, qui Ecclesiam Gallicam Brugis solaretur verbo, & opere adiuuaret. Gandauensibus ab inopia Ministrorum se excusantibus, & me reuersionem ad Antuerpianos vrgente, vtrique institerunt, vt Brugas iter facerem, & dierum aliquot vsuram Ecclesiæ illi tribuerem. Negauì facturum. Muntensis ex tempore nescio qua auctoritate armatus ita me compellauit, vt insolentem hominis sermonem admirarer, & me vltro subiicerem voluntati ipsorum. Sic Brugensem Ecclesiam visitauimus. Concionem ad urbem duo habuimus: alter sermone Flandro, & ego Gallico. Erat opinio ciuium, non autem mea, vespere nos in urbem facilè regressuros: & Angli aliquot, qui mihi aderant, futurum pro certo confirmabant. Redituris in urbem ciuibus, Magistratus ad portam venit: ciues intromittit: collegam, quem certo consilio

præire

præire iusseram, sistit, pedemque referre iubet: ego quum id è longinquo vidissem (nam vir erat adeò procerus, vt omneis fermè toto capite superaret) valedixi Anglis aliquot qui me prosequuti fuerant proximè, ac non accessi ad urbem propius. Tum duces nobis dantur qui præirent iter, & de statione nocturna prospicerent in propinquo: maximè cum sequens dies esset Dominicus, quo die iterum in loco habenda concio. Vtcunque autem de hospitio fuit ab illis laboratum, nos lucente Luna amplius dimidium noctis oberrauimus, eo quòd singuli nos excipere hospitio metuerent, reliquam partem noctis, tuguriolum precario nacti quieuius. Postero die, concionibus ad urbem habitis, de communi Ecclesiæ Brugensis consilio in propinquum opidum abducimur, cui nomen est Dam, nescio qua crucifixi (vt vocant) historia iam olim celebratum; vbi ad biduum quieuius, & honestè excepti sumus. Erat autem die altero Comes Egmontanus Gubernator Flandriæ aduenturus Brugas, vt ea in vrbe componeret, quæ religionis causa scissa videbantur: quapropter in antecessum pridie (is dies erat Lunæ) Brugis edictum est mādato illius in caput meum promulgatum, si quis me viuum traderet, ei florenos 800. sin mortuum, 400. (si bene memini) numeratum iri. Egmontani in urbem aduentu cœperunt laborare nostri, incerti quid qua ratione cum illo agerent, eo quòd nemo tum aderat, cuius operam in hac re cum fructu (vt putabant ipsi) occupare possent. Capto itaque cum Gandauenibus con-

dilio, quos in pari causa ante dies pauculos adiuue-
 ram, placuit omnibus me in urbem, si qua ratione
 fieri posset, reuocari ad se: nuncius ablegatur. Inter-
 eà dum hæc gererentur Brugis, Dammensis Magi-
 stratus nos accersit ad se in Curiam. Ex collega pri-
 mum, qui & curias esset, sciscitantur: cognito Bra-
 bantinum esse, dimittunt liberum. De me percun-
 tantur plurima: ad omnia simpliciter, ex veritate
 rerum & sensu meo respondi. Tum illi capitibus
 diu inter se collatis, honestissimè alloquuti sunt me
 in hanc sententiam: nolle se vt in periculum facto
 ipsorum incidam: & se vicissim cōfidere, non alium
 fore mihi erga ipsos remque ipsorum publicam &
 ciuitatem animum: celare non posse, edictum pridie
 fuisse Brugis in sua metropoli aduersum me auctori-
 tate regia pronunciatum: se, tamquam viros mei &
 publicæ quoque vtilitatis studiosos, mihi auctores
 esse, vt intra eum diem de loco discederem: postridie
 edictum illud se esse promulgaturos: quod si consi-
 lium Brugense tarditatem increpet ipsorum, excusa-
 tuos edictum seriùs ad se perlatum esse, ac propter
 eà fieri non potuisse vt ediceretur temporius. Spon-
 dendi eis me cessurum loco, & gratias egi humani-
 tatis illius nomine. Sed torquebatur animus in eo
 loco vehementissimè, cum nec linguam callerem,
 nec ducem haberem itineris in solo incognito: adeò
 vt iam deliberatum esset noctem in palude proxima
 vbi pridie fueram, transigere. Hæc cogitante mei,
 ecce Brugensis ille nuncius aduenit, rogans com-
 muni Ecclesiæ nomine in urbem veniam, & expo-
 nens

nens postulati causas. At ego contra de alia via aliqua consulebam, ne mihi Brugas eundum esset. Amplius instante nuncio, & per Deum auctorem vocationis huius obsecrante, victus importunitate hominis, respondi me scire periculum, quod ille negabat constantissimè: si qua tamen commoda ratio inueniretur dissimulandi mei & vrbls ineundæ, me potius in iter daturum esse, quàm cōmissurum vt causa publica propter absentiam meã deserta esset. Ille exhilaratus promisso rimabatur omnia, & modò huc, modò illuc sese conuertebat, vt viam aliquam, si forte, aperiret. Tandem cum cæmentario structore, qui in propinquo cædebat lapides, paciscitur, me vestes meas in loco relicturum apud hospitem, & commodato vestibus ipsius abuturum. Ita ornatus, cum illo duce itineris, excurri Brugas diligentissimè (nam ingruerat vespera) & intrōmissus in urbem portula pertransui vtraniq̃ custodiam, seruiturus structura templi Domini. Commodissimè verò inter custodias illas Deus prospexerat de artifice quodam (vt opinor) Brugenſi ciue: qui viam sternebat imprudens, vt citra quaestionem aut controuersiam per eas transmitteret. Ille enim alterum me esse ratus, vicinū credo, aut plebeium sibi familiariter notum, Flandro sermone voce maxima acclamauit, *bonam vesperam, compater*: & falsus opinione imprudens que fefellit custodias, magno Ecclesie comodo. Ita superueni fratribus hærentibus mei exspectatione, & rebus ipsorum consului, prout gratiam nobis est largitus Deus. Apud Brugas diebus aliquot consumptis,

sumptis, salutavi fratres, & Antuerpianam reuersus sum: vbi præter opinionem me exclusum comperi ab Ecclesiæ illius ministerio. Nam cum inde ab Augusto mense, quo Iconoclastæ passim irruerant, seditionum & pugnarum metus impenderet, fuerat Gubernatoribus singulis mandatum, vt commoda transactione tranquillitati publicæ cõsulerent. Hoc consilio Aurasiarum princeps, Burggravius (vt vocant) seu Vicecomes Antuerpianus, certa capita conventionis inter ciues vtrimque fieri curauerat, transactionemque statui, cuius transactionis habetur exemplum integrum in Gallico Martyrologio. Nam ex eo tempore non licebat Ecclesiæ Antuerpianæ nostræ plures duobus Ministros habere, eosque indigenas, aut ciuitate donatos aliqua in Belgio, & qui stipulanti Principi dedissent fidem: qua lege ij qui tum in loco aderant, prius quam reuertissem Bruggis, vocati ad Principem, iusiurandum fidei in transactionis leges iurauerant. Quum itaque dies aliquot in loco otiosus vixissem, neque moram in otio (quod rogabant illi) ferre bona fide possem, Ecclesia postulante ne saltem ex regione Belgica, vt metus erat, excederem, in agrum Limburgensem veni Octobri mense, de Antuerpianorum fratrum sententia, tota mea supellectile libraria ac vestiaria apud illos asseruata: ex quo deinde factum, vt vniuersam illam amitterem. Dies agebatur Octobris decimusquartus, quum Antuerpia profectus sum: postridie in agrum Limburgensem veni, vbi me varij fluctus exceperunt. Nam primùm vt pedem Heruæ posui-

mus (is pagus est laude caseorum in Belgio & Germania celebris) tumultus in vico exortus est: sed continui me ab eo tumultu, & omnibus qui domi erant compefcui. Postridie Limburgum abductus sum, vbi Magistratus operam meam se auctore negavit occupandam. Indignantibus bonis, in pagum remeo qui dicitur Summanium. Die Veneris, qui dies erat Octobris xvii. primam apud Limburgenses concionem habui in campo non procul Herua, quâ itur Leodium, satis magna frequentia: vbi vir quidam adstitit à tergo mihi, qui armatus venabulo antè iurauerat me à se occisum iri, si vell ad longitudinem sui venabuli me posset accedere. Hominem fregit Deus integro venabulo, adeò vt tranquillè mente composita sermonem ipsius audiuerit. A concione Heruam pransuri venimus, quasi 130. viri: eodemque Limburgenfis Legatus aduolat cum satellitio, vt me comprehendat, si pote: signumque dari ex æde iubet, arma publicè conclamari, plebem accurrere ex propinquis pagis. Ieiuni adhuc procedunt nostri, mensa relicta, ad quam cœperamus accumbere: strepitus editur: in armis stant præ foribus & omnibus aditus circummuniunt, ne quam vim paterer, aut pateretur domus. Ego verò bonos, qui ad me vicissim aduentabant intro, nonnullos moneo, si qua alia ratio inueniri potest, prouideant diligentissimè, vt à pugna abstineatur grauissimis malis omnibus affecturas: id potius dent operam, vt honestè de loco abeamus antè, quàm veniatur ad manus. Placuit res vni, & item alteri: qui postico egressi ab-

rumpunt sepem, & nobis egressis alios in clamant accinctos pugna: ostendunt nos rectà Limburgum proficisci: consultius fore, vt me frequentes prosequantur. Itaque sequuntur omnes illicò, meque Limburgum deducunt incolumem, vbi in templo die Dominico, qui xx erat Octobris, conciones habere cœpi, demirantibus Pontificiis, & Anabaptistis quoque (hi enim permultas pias animas in loco turbauerant) iingentibus. Post concionem manè in templo habitam, sine mora ad duo ferme milliaria ab vrbe proficiscor in locum qui vulgo Altus Demons appellatur, Leodium versus, vt ibi iterum concio haberetur. Indictus autem fuerat ille concionis locus ad diem illum temerè, inconsulto me atque improbante factum. Sed quia populus ex regione tota conuenturus frequentia maxima (vt fecit) dicebatur, quamuis de periculo factus impendente certior, nolui desiderari officiũ meum, aut aspergi mihi labem ignauia, in ministerium Euangelij, quod mihi concreditum est, recasuram. Habentibus itaque concionem nobis, vniuersus populus se bis in fugam dedit, licet reuocarem serio: bis à me recollectus est, quum fuisset primùm concitatus incerto rumore ac nuncio puetulo, deinde verò ad spectu conterritus, quòd equitatum satis numerosum (nam quasi 80. fuisse dicuntur) in armis à Leodiensi Episcopo submissum ad comprehendendum me, & iam descendentem in vallem subiectam ad nos animaduernerent. Plurimum die illo me Deus, plurimum populi illius animum, ad me immotum respi-

respicientis, confirmavit: adeò vt quum eques ad tergum meum secundum sepem accessisset, illi contra in armis obstarent ad sepem restituri, quibuscunque fuerunt arma. Etiam lapidationem faminae multae minabantur (nam iter erat angustum equitatu & praecipuum) & fuissent facturae, nisi vnus aut alterius viri nobilis, qui tum adfuit, detinuisset auctoritas. Sic illi re infecta abiuerunt à nobis, & ego reueni domum ad hospitem meum Limburgensem, vbi maxima cum voluptate quasi semiannum aedificaui domum Domini. Huic verò confirmationi sancti ministerij post hebdomadas quasi duas alterum quoque signaculum adhibuit Deus, admirabili prouidentia. Erat in pago Leodiensis (opinor) agri, cui à valle Dionysiana nomen, femina quaedam anus, habens numerosam prolem, quae cum desperatione grauissima conflictabatur, se & liberos suos à Deo esse damnatos in maledictionem aeternam praedicans. In hac autem desperatione iam ad annos amplius treis & decem immersa fuerat: ideo quae saepius exorcismis & baptisteriis velut daemniaca per Sacrificulos tentata, saepe vinculis per vicinos verberibusque tentata. Vagabatur illa cum feris per siluas, & congressum omnium fugiebat: vincula per rumpebat: denique ita se gerebat, vt omnibus persuasum esset eam à daemone grauissimè agitari. Quum autem vespere quodam viri aliquot boni ex Verueriano vico Limburgum venturi faminam vidissent latitantem, appellant eam blandis verbis, & ita demulcent commodè, vt se ad me ad-

duci pateretur. Admissa, primùm mussabat fremens, & mihi ad postulata non respondebat quicquam, sed in eos qui adstabant circumiciebat oculos silentio. Id ubi obseruassem, exurgens monui in aurem vnum aut alterum astantium, me nihil ex famina coram testibus adeò multis exoraturum esse: rogare itaque, vt alij post alios discedant de loco, post horam vnam aut alteram iterum ad nos reuersuri. Dicitum, factum. Tum illa cum spatio animum colligens quarenti respondet se iam annos amplius tredecim ita afflictam esse: in causa fuisse vicinarum circumstrepentium sermones, quæ ipsam increpabant olim, & damnatam esse confirmabant, quum illa recens viduata viro in nouenis suis liberis curandis, iisque omnibus paruulis, sic distineretur, vt non vacaret seruire Deo: id autem est (aiebat illa) officio Missæ, vt vocant, interesse. De liberis idem à se quoque iudicium fieri: nam ex serpentibus serpentes generari: ideoque horrere se ab aspectu illorum. Hic ego re cognita, & tentata vt potui diligentissimè, faminam institui paucis: non illud Dei seruitium (vt loquuntur) esse quod illæ vicinæ putauerant, sed ipsam verè Deo atque ex voluntate illius seruuisse piam seruitutem, quum suos orphanos curauisset mater, prout veram religionem Iacobus descripserrat. Acquieuit illa breui, eodemque vespere animo tranquillato à nobis abiit, Deo gratias agentibus & admirantibus singulis. Atq. ex eo tēpore verbo Dei reuerētia maior in eo tractu habita, auctaq. Ecclesiæ celebritas, adeò vt multi ad me, quamuis contra do-

centem atq. obiurgantem inſcientiæ nomine, ſanandos ægrotos adducerent magno dolore meo. Duo mihi per illud tempus impedimenta remorantia curſum Euangelicæ prædicationis obtigerunt, Anabaptiſtæ & Pontificij. Anabaptiſtas imprudenteis acceſſi aliquoties, & amicè cum eis contuli: qua ratione optatos ipſorum & iamiam certos progreſſus inhibuit Deus, minuens numerum, auctoritatem, & gratiam ipſorum. A Pontificiis primùm vanæ in abſentem vociferationes, poſt ſpecioſæ aggreſſiones exſtiterunt. Vociferationibus templa vr̄bis Leodiensis perſonabant: ſed quibus magis excitarent quàm minuerent auditorium meum. Vnus Franciſcanus, qui apud Veruerianos concionabatur, noſtrorum importunitate adductus, recepit ſe in condictum locum ad diſputationem publicè venturum eſſe: poſtquam verò ſe in iter dederat, excuſauit ſe alicuius rei obliuione, pedemque retulit domum. Ridiculum eſt quod dicam; ſed tamen indicium horum ſimplicitatis, & mendaciſſimæ illorū impudentiæ. Quum in campo eſſemus, Franciſcani illius aduentum exſpectantes, vir quidam ſenex frequentiam illam maximam quæ tum aderat perumpens, copiam ſibi fieri videndi mei poſtulauit. Audito ſtrepitu rogabam, quid rei eſſet. Cognito hominem eſſe mei videndi cupientem, monui vt daretur homini ad veniendum locus. Tum ille demifſo vultu inde à pedibus ad verticem vſque obſeruans diligentiffimè conſtitutionem meam, erupit in hæc verba: eho, iamiam video non eſſe id verum, quod mihi de te

CLO. D. LXVI

fuerat enunciatum. Me autem dicente, quid ergo illud est? tibi, inquit, pedes fissos esse. Postquam verò infecta re ex loco excessimus, alterum quoque ridiculum factum est à quodam superstitioso homine consequutum, quod cespitem seu glebam effodit illius soli, in quo pedes mei Franciscanū expectantis ad disputationem constiterant. Sed vbi per diu longinquas illas vociferationes suas nihil efficere cognouerunt, tum certo ordine duo me ex Pontificiis aggressi sunt, præsertim cū audirēt Sacramentum Cænæ Domini post dies pauculos administrari in Limburgēsi Ecclesia oportere: Franciscanus vnus, & alter Iesuita. Hi communicatis consiliis & condicta die sub vesperam Limburgum aduenerunt, vt me postridiē ad disputationem suis conditionibus, id est, iniquis prouocarent. Postera igitur luce Legatus, qui arci præerat, in curiam aduenit. Consilio exponit paratos illos venisse ad colloquium habendum in religionis causa. Consilium de me vocando in curiam egit. Legatus restitit, volens vt de consilio aliquis potiùs ad me allegaretur. Prætor mihi rem exponit coràm: respondi placere mihi, nec refugiturum esse: de loco, tempore & modo ipsi dispicerent. Responderunt per Legatum duo antagonistæ, & se facturos, si modò in arce habeatur inter nos disputatio. Super hac conditione roganti Magistratui ostendi me palàm docuisse, velle me, & omneis expectare, vt eam doctrinam quam palàm docui, defendam palàm: & tandem expensis omnibus respondit Magistratus vrbis, me in arcem auctore

ctore se non esse ingressurum. Obiicientibus à populo sibi periculum futurum esse, sponendi me vltro, si quis in ipsos tentaret quicquam, corpus meum ante ipsorum corpora stitutum esse excipiendis populi iniuriis. Tandem postulauerunt, vt in campo ad quintum à Leodio lapidem institueretur colloquium: quibus id vnum respondi dedi, cum iam in loco essent & sibi commodo, iniquè de loco altero & incommodo laborari. Ita reuersi sunt vterque, Franciscanus & Iesuita in stationes suas, & nunciauerunt suis me euictum ab ipsis profugisse, vt periculum capitis, cui me praesidenter subieceram ipse, effugerem. Atque hic rumor vbi percrebruit (nam in partes diuersas iuerant) multo plures quam antè concurrerunt ad conciones Limburgum, & mendacio illorum viso zelum sanctum ad amplectendam Dei veritatem in Christo induerunt. Quum autem Aprili ineunte & antepaschali hebdomade illius, nonnullæ equestres copiae ex Gubernatricis Parmensis auctoritate submissæ cis Traiectum ad Mosam essent, quæ me interciperent & Limburgensem populum infestarent, visum est magistratui, vtilius fore cum mihi tum reipub. si loco cederem opportunè, quam si importunè pertinaciterq. subsisterem. Consilio in eam sententiam habito, vnus è Scabinis sub vesperam me familiariter compellat ambulans, & rem totam aperit. Itaque eadem nocte, quum ferme vndecima esset, cum bona Magistratus venia ex vrbe exeo, imbri vehementissimo: extraque fines agri Limburgensis abducor, vt me in Germaniam liberè

liberè aut quocunque animus esset, recipere. Post
iumento comodo in agrum Comitum à Geroldstein
ad me per Limburgenses missis, Heidelbergam veni:
vbi gratiosè à Friderico 3. Comite Palatino exceptus
aliquantisper hæsi, & Scœnouiensis Ecclesiam, quæ
ad Heidelbergam in montanis collecta est, libentis-
simè salutavi. Inde proficiscenti ad matrem Bituri-
gas Scœnouiensis Ecclesia, me imprudente inuitoq.
submitit comitem, cum mandatis vt me reduceret.
Ille vt in mandatis acceperat, nolentem me domum
prosequutus est: quapropter illi de equo prospexi, &
sumptus maiores in iter facere coactus sum. Bituri-
gibus apud matrem hæsi ad mensem sesquialterum:
à matre Lutetiam profectus Franciscum illum Al-
baspineum (cuius ante memini) Siluanectum, vel
Sanlisium (vt vocant) inuisi. Lutetia petiui Sedanum,
Sedano Metim, vbi ad menses propè duos substiti,
quum frater minor natus, quem studiorum causa
mecum abduxeram, ex peste obiisset. Heidelber-
gam reuersus, apud Scœnouenses functus sum mi-
nisterio Euangelij inde ab Octobri mense. Postero
anno grauiter Ecclesiam illam florētissimam afflixit
pestilentia: quo tempore inuitum & obnitentem
me subtraxit loco Fridericus Elector, & in castra mi-
sit Aurasiarum Principis, quum funestam illam ex-
peditionem (qua vix vllam miseriosem hoc nostro
seculo fuisse arbitror) in Belgiū instituit. Erant pro-
ditiones intus: foris calamitosa & aduersa omnia.
Fugiebant omnes à copiarum nostrarum aduentu:
commeatus nullus aderat: interuertebatur omnis
mole-

moletrinarum commoditas; hostis mutilabat ob-
 seruans è propinquo, & nunquam prælij faciens po-
 testatem: frigus inediaque enecabant: corrumpabant
 pluuiæ. Hic ego penè triduum sine pane & cibario
 vixi, tertia demum vespera herba virente pastus: in
 Campania congelui frigore: in Lotharingia creptus
 equus, quem per militem curabam duci ne discal-
 ceatum diutius offenderem: omnia denique circum-
 uenerunt me incommoda. Quapropter omnino
 constitueram ex castris excedere, & me quocunque
 periculo in Germaniam proripere. Sed parantem
 abitum detinuit Aurastorum Princeps, vt sibi à con-
 cionibus essem: perinuitus substiti, donec in Ger-
 maniam cum copiis appulsem. Reuersum Argen-
 tinam benignè excepit me Elizabetha de Merode
 vidua Baronis Malbergij, & quæ mihi opus erant cu-
 rari voluit diligentissimè: nam exhaustus & nudus
 veneram. Sed nolui abuti illius benignitate: quin
 potius vbi ex sermonibus illius difficultates aliquas
 didicissem, in quas Ecclesia Scœnouiensis à meo dis-
 cessu inciderat, in viam statim me conieci vtrò, in-
 salutato Aurastorum Principe (nam ad Bipontinum
 Tabernas montanas iuerat) vt laboranti illi Eccle-
 siæ succurrerem. Fecit gratiam illi Ecclesiæ Deus, vt
 rixæ conquiescerent aduentu meo, quæ corpus illud
 me absente cruciauerant. Tum ab Electore aliquo-
 ties accersitus, reuerti iubeor ad Aurastorum Princi-
 pem; nec audiuntur excusationes meæ, aut queri-
 moniæ. Prospexit Deus, meque à reuisendo bello
 excusauit. Nam quum postremò ad Principem ex-

cufaturus Scœnouia accurrerem, canis mihi grauitè
 admordit finiftrum pedem, non procul ab Heidel-
 bergenfì ponte. Sic me Deus ille Pater fapientiffi-
 mus, præter opinionem omnium, & Principis illius
 optimi voluntatem, Palatinatui ad annum vſque
 1592. vindicauit. In eo primùm Scœnouienfem Ec-
 cleſiam docui ad annum vſque clo. lo. LXXIII. Quo
 anno, ex auctoritate Friderici Electoris Heidelber-
 gam migraui, cum D. Immanuele Tremellio verſu-
 rus Teſtamentum vetus. Anno clo. lo. LXXVIII. me
 excepit Neofthmus, vbi & in Lambertano docui
 ad meſes quatuordecim. Inde Otterburgum man-
 dato Principis ablegatus ad nouam coloniam eo in
 loco ſtatuendam, Eccleſiæ Otterburgenſi inferuiui
 annum ſeſquialterum. Incunte Maio Neofthmum
 ad profeſſionem reuocatus in Schola docui, donec
 me Palatinus Comes Ioannes Caſimirus Tutor &
 Adminiſtrator Electoralis Palatinatus euocaſſet Hei-
 delbergam, vt operam darem Academia: in ea ſta-
 tione, quam mihi Dominus commiſerat, permanni,
 donec reuiſendæ Galliæ obiiceretur mihi neceſſitas.
 Eam Ducis Bullonij aduentus attulit: qui gratia &
 auctoritate effecit vt ſecum in Galliam abducerer
 inuitiffimus: quia & recente dilectiffimæ vxoris obi-
 tu, & valetudine aduerſa, & liberorum paruulorum
 cura, & meæ ſtationis publicæque ædificationis ſtu-
 dio (quam inter arma negligi ſum expertus iam diu)
 afficiebar plurimùm. Inuiſi tamen, & ſalutauì Re-
 gem, mandatoque eius quum in Germaniam reuer-
 tiſſem, acquieſcente Principe, Academia renunciaui,
 & ceſſi

clo. lo.
LXXIII.clo. lo.
LXXVIII.

clo. lo. LXXX

clo. lo.

clo. lo.
LXXXII.clo. lo.
LXXXIV.

clo. lo. XCI.

clo. lo.

& cessi Palatinatu, altera patria mea: cui vt optimè cupio, ita faciat Dominus optimè. Profecturus ad Regem iter facere Belgio constitueram, duabus de causis: tum quia res liberorum ita postulabant, tum quia certior & commodior esse via mihi videbatur, aut transeundi ad Regem, aut de voluntate illius quamprimùm cognoscendi. Post mensem itaque quàm Heidelberga profectus eram, Lugdunum Batavorum cum familia veni die 20 Iulij, & benignè à Magistratu, Academia, atque amicis acceptus sum. Rogantibus autem illis, vt pedem hîc figerem operamque meam Academiae addicerem, quod res erat respondi: me ex Germania discessisse mandato Regis, & transeundi in Galliam animo, quia sic in mandatis esset: gratias me agere de honore quem mihi aliquoties antè habuerint, & adhuc habeant: oportere, ne quid contra honestatem officiumque facerem, antè ex Legato Regis qui in his partibus versatur ediscere, siquid fortè in mandatis à Rege haberet de me, & si nihil haberet, iudicium ipsius de rebus meis cognoscere. Probauerunt omnes, & cum Legato egerunt de postulatione sua, itemque ego de officio meo. Ita consentientibus illorum omnium iudiciis substiti in hac Lugdunensi Academia: cui benedicat Dominus, & mihi pro tenui facultate mea commodis publicis in ea seruienti. Restat vt duo seorsim explicem, de coniugiis, & de scriptis meis, quorum recensioem ex me aliquot boni petierunt. in coniugiis variè me duriterque exercuit Dominus. Nam quatuor vxores duxi hætenus: adeò

me (qui prius propter canum impiarum scelera à
 fæminis abhorrebã, & functionis meæ studio con-
 iugium refugiebam peruicacissimè) castigauit Do-
 minus, præposterum iudicium meum tacitè expo-
 brauit, & periucunda optimarum fidelissimarumq̃.
 coniugum consuetudine euicit peccatû, indignam-
 que de sexu fæmineo toto opinionem meam. Primæ
 vxori nomen fuit Agne, natæ Guilhelmo Champion
 Actuário vrbis Leodiensis, Consulari viro: secundæ,
 Elisabethæ Ioanne Corputio natæ Actuário Breda-
 no & Consule: tertiæ, Ioannæ natæ Simone Lermita
 Domino in Betinsart, Antuerpianæ reipub. Scabi-
 no: quartæ Mariæ, natæ Ioanne Glasero, qui olim
 gemmarius Antuerpiæ fuit percelebris. Harum pri-
 mam iniuria obstetricis è vita sustulit, quum ita cor-
 ruptus in obstetricatu fuisset illius vterus, vt annos
 amplius septem indefinente sanguinis profluuio af-
 flicta sit atque exhausta, incredibili cruciatu ipsius,
 & labore meo. Secundam, febris ardens die quinto,
 grauidam: tertiam hydrops. Hæ tres sanctissimè ob-
 dormiuerunt in Domino, & sanctissimam sui recor-
 dationem superstiti reliquerunt. Ex prima gemelli
 vix viderunt lucem: ex secunda liberi quaterni fue-
 runt in lucem editi, è quibus superstites Ioannes Ca-
 simirus filius, & filia duæ, Maria, Elisabetha que: ex
 tertia bini, Ioanna, & Franciscus. Ad scripta venio,
 quorum desideratur à me recensio. Ea autem sic ha-
 buerunt ex annorum ordine, prout ego nunc qui-
 dem meminisse possum.

Anno

Anno Clō. Id. LXI. Ciceronis De legibus libros Gallicos feci & auxi notis: sed ij in bellis ciuilibus Gallia, ut alia multa, perierunt.

Anno Clō. Id. LXIII. Epitomen scripsi Christiana Institutionis Ioannis Caluini: quam Michaëli Nigro seruo Dei dedi: non exstat.

Clō. Id. LXV. Orationem scripsi Gallicè ad Regem Hispaniarum pro defensione Belgij.

Clō. Id. LXVI. Confessionem Belgicarum Ecclesiarū recognoui. Breuem scripsi Confessionem ex Scripturae uerbis concinnatam, Nobilitati Belgij apud Centronas exhibendam. non exstat.

Concionem habitam in campo Limburgensi ad Altum Dei montem pagum: & defensionem illius aduersus Leodiensium Franciscanorum clamores: non exstat.

Responsum ad fratres Zandwicensis in Anglia, de imagine Christi.

Clō. Id. LXVII. Breuem tractatum de ritibus in Ecclesia conformandis: & certa capita sive articulos de regimine Ecclesie: quod scriptum Geneuæ & in Heluetia quidam pro suo venditauit. non exstat.

Defensionem aduersus fratrem Natalem Christianum Iesuitam apud Limburgenseis. non exstat.

Narrationem breuissimam calamitatum Belgij. non exstat.

Clō. Id. LXIX. & sequentibus, Methodum analyticam in Psalmos. nescio cuius in manus uenerit.

Commentarium in 10. caput Genes. non exstat.

Clō. Id. LXX. Examen dialogist. De fide. non exstat.

Clō. Id. LXXII. Grammaticam lingue Gallicæ non exstat.

Clō. Id. LXXIII. Translationem veteris Testamenti cœpi cum D. Immanuele Tremellio.

Anno CIO. IO. LXXVI. Acta Apostolorum transtuli ex Arabico.

CIO. IO. LXXVII. Epistolas Pauli ad Corinthios transtuli ex Arabico.

Confessionem fidei Friderici III. Elect. Palatini feci Gallicam. Primam Joannis Epistolam transtuli ex Arabico. non exstat.

CIO. IO. LXXVIII. Orationem De lingua Hebraea.

I. Bodini Demonomaniam Latinam feci, Germanorum postulato.

CIO. IO. LXXIX. Apocryphos libros transtuli, & instruxi notis.

Joannem Tilium De regibus & regno Gallorum Latinum feci, historia studiosorum quorundam postulatione.

CIO. IO. LXXX. Grammaticam Hebraeae linguae edidi.

CIO. IO. LXXXI. Ecclesiasticum, Latine & Gallice. Specularium Immanuelis Tremellij aduersus Genebrardum.

CIO. IO. LXXXII. Orationes duas Francotaliae habitas ad lectionem Veteris Testamenti.

CIO. IO. LXXXIII. Orationem De vita & obitu Zachariae Ursini.

In anathematismum Gregorij XIII. aduersus Gebhardum Colonensem Archiepiscopum.

In Epistolam Iudae Apostoli.

CIO. IO. LXXXIV. Ad Apologiam Enfordiensem. non exstat.

CIO. IO. LXXXV. Orationes quatuor ad lectionem veteris Testamenti.

Περὶ τῶν πρώτων ἑνῶν ψαλμῶν Δαυὶδ.

De baptismo Christiano in dissentientibus Ecclesiis, tractatus. non exstat.

CIO. IO. LXXXVI. Apologiam catholicam Latinam feci.

Lexicon Hebraicum cepti.

Grammatica Hebraea editionem secundam.

Indicem expurgatorium prodidi in lucem.

Admonitionem Christianam contra Ioannem Haren, Gallicè.

cl. l. LXXXVII. *Academia.*

Curpalates cum notis, Græcè & Latine.

Epistolas duas Regis, & unam Plessai Latinam feci.

Ezechiel Prophetam cum commentario. non exstat.

cl. l. LXXXVIII. *Paralleli sacri.*

Prætexta pullam obitum Principis Anhaltini.

cl. l. LXXXIX. *Περὶ τῆς κτίσεως, in 3. capita Genesios.*

Confutatio argumentorum in historiam creationis.

Note in Apocalypsim.

cl. l. xc. *Bibliorum editio secunda.*

Manilius cum castigationibus & notis.

Prima defensio doctrinae catholicae de Trinitate.

cl. l. xci. *Secunda & tertia defensio doctrinae catholicae de Trinitate.*

In Daniele commentarius.

La confession du Roy de France.

cl. l. xcii. *Libitina in obitum Ioannis Casimiri Comitis Palatini.*

In Psalmum 101. commentarius.

Expositio de l'Apocalypse.

In Ionam Prophetam commentarius.

Analysis in Genesin.

M. T. Ciceronis epistole ad Atticum & Q. fratrem cum emendationibus & notis.

Defensio catholicae doctrinae de natura & gratia.

cl. l. xciii. *Eirenicum.*

De paisible Chrestiey.

De politica Mosi observatione.

De Theologia.

Oratio in Iesuitas Latina facta.

Recordare mei, Domine Deus mi, pro misericordia
tua, & gressus meos dirige in veritate tua, vt do-
ceam & faciam quod iubes, & ædificetur Ecclesia
tua per tenue ministerium nostrum amplissima
benedictione tua in Christo Iesu Domino nostro.

F I N I S.

Proverb. 27.

*Ne gloriaris in craftinua: ignorans quid superuen-
tura preuat dies.*

Eccles. 3.

Tempus nascendi et tempus moriendi.

*Nascentes morimur finisq; ab origine
pendet.*